Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Bakalářská práce

Petr Neugebauer
2015

Vysoká škola ekonomická v Praze
Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Katedra společenských věd

Základní příjem jako nástroj sociální politiky

Autor bakalářské práce: Petr Neugebauer
Vedoucí diplomové práce: Ing. Libor Votava, Ph.D.
Rok obhajoby: 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma

„Základní příjem jako nástroj sociální politiky“

jsem vypracoval samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označil a uvedl v přiloženém seznamu.

V Jindřichově Hradci dne 27. dubna 2015

.....

podpis

Vysoká škola ekonomická v Praze
Katedra společenských věd

Fakulta managementu
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatel : **Petr Neugebauer**

Studijní program: Ekonomika a management

Obor: Management

Název tématu: **Základní příjem jako nástroj sociální politiky**

Zásady pro vypracování:

1. Zaměření a cíl práce: Práce by se měla zaměřit na teoretický koncept tzv. základního příjmu a pokusit se zhodnotit a analyzovat, jestli je tato myšlenka aplikovatelná v praxi, zejména pro ČR.

Rozsah práce: 60 stran

Seznam odborné literatury:

1. ŠŤASTNÝ, D. – ŠÍMA, J. *Libertariánství, vlastnictví a utopie.* In: VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. *Všeobecný základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*. Praha: Filosofia, 2007. s. 141–145. ISBN 978-80-7007-259-2.
2. VAN PARIJS, P. – HRUBEC, M. – BRABEC, M. (ed.). *Všeobecný základní příjem : právo na lenost, nebo na přežití?*. Praha: Filosofia, 2007. ISBN 978-80-7007-259-2.
3. KREBS, V. a kol. *Sociální politika.* 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

Datum zadání bakalářské práce: duben 2014

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2015

Petr Neugebauer
Řešitel

Ing. Libor Votava, Ph.D.
Vedoucí práce

Mgr. Eliška Novotná, Ph.D.
Vedoucí ústavu

prof. Radim Jiroušek, DrSc.
Děkan FMJH VŠE

Název bakalářské práce:

Základní příjem jako nástroj sociální politiky

Abstrakt:

Předmětem bakalářské práce je popis a analýza teoretické koncepce základního příjmu, jehož primárním cílem je poskytovat finanční jistotu všem členům společenství a výrazně tak zlepšit společensko-ekonomickou situaci. Pomocí přístupu normativní ekonomie práce analyzuje a hodnotí současný systém sociálního zabezpečení. Navrženy jsou změny, jejichž výsledkem je nový model tohoto systému. Ten naplňuje cíl práce z hlediska integrace základního příjmu mezi ostatní nástroje s důrazem na zjednodušení systému dávek a dosažení spravedlivější distribuce sociálních transferů. Hlavní omezení je financování tohoto modelu, které vytváří schodek v rozpočtu. Možná opatření k řešení tohoto problému jsou součástí doporučení v závěru práce.

Klíčová slova:

základní příjem, sociální politika, systém sociálního zabezpečení

Obsah

Úvod ... **13**
1 Sociální politika ... **15**
1.1 Principy sociální politiky ... 16
1.2 Nástroje a funkce sociální politiky ... 18
1.3 Cíle sociální politiky ... 19
1.4 Role státu a welfare state ... 19
2 Základní příjem ... **21**
2.1 Terminologie ... 21
2.2 Historický vývoj ... 22
2.3 Definice ... 22
2.3.1 Rozbor částí definice ... 23
2.4 Klíčové otázky ... 25
2.4.1 Financování ... 25
2.4.2 Trh práce ... 28
2.4.3 Posun paradigmatu ... 31
2.5 Aktuální situace v cizích zemích ... 33
3 Analýza obyvatelstva a systému sociálního zabezpečení ... **37**
3.1 Metodická část ... 37
3.2 Klasifikace obyvatelstva ... 38
3.3 Návrh nového modelu sociálního zabezpečení ... 44
4 Návrh výše základního příjmu a rozpočet nového modelu ... **48**
4.1 Výše základního příjmu ... 48
4.2 Rozpočet nového modelu ... 51
Závěr ... **56**
Seznam literatury ... **59**

Seznam obrázků

Tabulka 1 – Rozpis jednotlivých příjmů a výdajů (v eurech) 26
Tabulka 2 – Shrnutí návrhů v jednotlivých zemích 35
Tabulka 3 – Stav obyvatelstva v České republice 39
Tabulka 4 – Počet důchodců v ČR celkem 40
Tabulka 5 – Popisek a data do rovnic 42
Tabulka 6 – Vybraná data domácností za rok 2013 50
Tabulka 7 – Výdajový rozpočet pro různě vysoké dávky ZP (v korunách) 52
Tabulka 8 – Odhad daňových úlev pro 3 vybrané daně za rok 2012 (v mld. Kč) 54

Seznam tabulek

Obrázek 1 – Schéma principů sociální politiky 16
Obrázek 2 – Rozdělení obyvatelstva podle věku a dávek 43
Obrázek 3 – Schéma současného systému sociálního zabezpečení v ČR 45
Obrázek 4 – Schéma nového systému sociálního zabezpečení pro ČR 46
Obrázek 5 – Struktura výdajů domácností v roce 2013 49
Obrázek 6 – Struktura veřejného rozpočtu systémů sociálního zabezpečení 53

Úvod

Sociální politika a její ekonomické nástroje jako například sociální transfery hrají důležitou roli v redistribuci příjmů jednotlivých skupin obyvatelstva. Jedním z nástrojů přerozdělování je právě základní příjem. Pro mnohé příliš neznámý pojem, přesto tento koncept zaznamenává vzestupný růst v oblasti zájmu veřejných politik. Přestože jsem o základním příjmu před výběrem tématu bakalářské práce nic nevěděl, tato myšlenka mě zaujala od prvního okamžiku. A po dokončení této práce ve mně zanechala trvalý zájem o jeho další studium. Hlavní důvod, proč se zabývat tímto tématem, vidím v prohlubující se příjmové a majetkové nerovnosti, která na sebe váže i daleko závažnější problémy a hrozby.

Jde o problém, který si uvědomuje stále více a více lidí. V době technologického a informačního pokroku a zvýšené vzdělanosti lidí vyplývají na povrch skutečnosti, které vzbuzují rozruch a touhu po změně. Příjmová nerovnost je nejvýznamnějším tématem na Ekonomické světovém fóru pro rok 2015. Dokonce se očekává, že v roce 2016 bude mít procento nejbohatších podíl na světovém bohatství vyšší než 50 %. Přestože mnoho zemí zaznamenává ekonomický růst, na druhou stranu se prohlubuje chudoba, trvalá nezaměstnanost, násilí či politická nestabilita. A právě tyto problémy jsou často přiřazovány nerovnosti. Mezi hlavní nástroje řešení patří kromě daňové politiky nebo zvýšení vzdělanosti také redistribuce (Mohammed, 2014; Hardoon, 2015).

Přestože již existují mechanismy pro spravedlivější přerozdělování, je v zájmu lidstva i vědy hledat nová, lepší řešení a posouvat hranice současných myšlenkových rámců. Tím řešením by v budoucnu mohl být základní příjem. Nepodmíněná dávka, vyplácena všem, pravidelně a ve výši, která zajišťuje základní životní úroveň (Hrubec et al., 2013). Než bude první plnohodnotný základní příjem v některém státu zaveden, čeká ho na své cestě ještě mnoho překážek. Pomoci přispět k řešení několika dílčích problému má za cíl i tato práce.

Teoretická část se skládá ze dvou kapitol. První kapitola popisuje základní informace o sociální politice. Slouží jako úvod do problematiky, od které se odvíjí pochopení souvislostí s nástrojem základního příjmu. Druhá kapitola teoretické části pojednává již o samotném základním příjmu. Začíná terminologií a krátkou historií a je zakončena podrobným rozborem definice základního příjmu. Ten poukazuje na nejdůležitější aspekty, zaměřuje se na hlavní překážky a nabízí obecné varianty řešení. V současné době je základní příjem zejména předmětem diskusí a zkoumání v teoretické rovině, jejíž součástí je polemika nad třemi klíčovými otázkami. Těmi se zabývá další část práce, která nabízí pohled několika autorů na otázku financování,

dopadu na trh práce a schopnosti posunu paradigmatu. Protože je základní příjem téma velmi aktuální, poslední část teorie mapuje situaci v několika zemích Evropy.

Praktická část sleduje základní cíl práce – analyzovat a zhodnotit aplikovatelnost nástroje v praxi, zejména pro ČR. Pomocí analýzy a syntézy současného systému je základní příjem zasazen mezi současné dávky sociálního zabezpečení s ohledem na zjednodušení systému a vytvoření modelu spravedlivějšího, který omezuje chudobu a příjmovou nerovnost. Konec práce ukazuje náklady takového řešení a navrhuje možné financování skrze záměnu základního příjmu za systém daňových úlev.

1 Sociální politika

Před definováním pojmu sociální politika stojí za zmínění fakt, že samotný pojem „sociální" je vnímán ve třech významových rovinách a tím ovlivňuje názor na sociální politiku. Roviny jsou následující:

- V nejširším slova smyslu – sociální ve významu společenský, součástí jsou i vztahy mezi lidmi ve společnosti.
- V užším slova smyslu – sociální ve smyslu činností zlepšující životní podmínky pro lidi, omezování sociální nerovnováhy a zajištění harmonického vývoje.
- V nejužším slova smyslu – sociální ve významu nouzových řešení a opatření. Řešeny jsou nepříznivé sociální situace.

Rovina užší a nejužší představuje pohled na společnost z analytického hlediska. Soustřeďuje se na sociální realitu (Krebs et al., 2010; Duková et al., 2013).

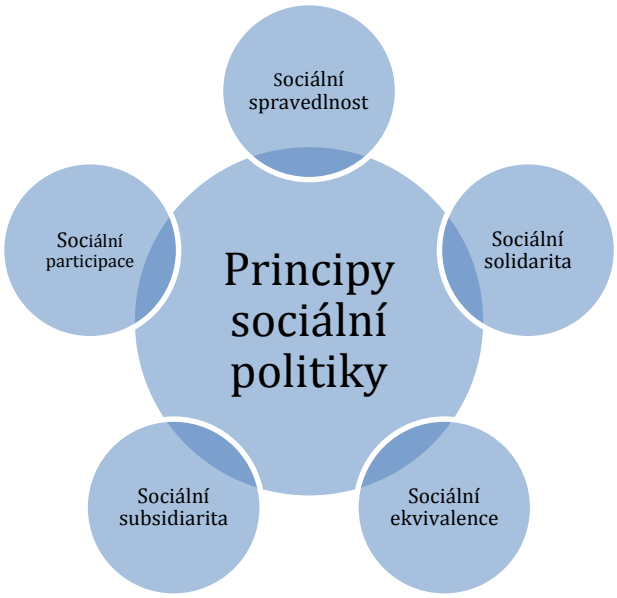
Stejně jako pojem „sociální", tak i pojem „politika" není jednoznačně vymezen. Krebs et al. (2010) ji charakterizuje jako specifickou sociální činnost, která se skládá z politických idejí, názorů, teorií a opatření. Je to činnost požadující profesionalitu a odbornost. Umění posuzovat čas, formy, metody tvorby, realizovat cíle apod. Politika také bývá označována za politický proces, jehož výsledek je pozitivní a je uskutečňován politickými institucemi.

Spojením těchto dvou pojmů vzniká zcela nový pojem – sociální politika. Tento pojem nelze jednotně definovat, existuje spousta druhů definic a úhlů pohledů. Podle Tomeše (Tomeš, 2010 in Duková et al., 2013, s. 34) sociální politika představuje *soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů o změnu nebo udržení a fungování svého nebo jiného sociálního systému.* Z jiné pohledu se k této definici staví Konopásek, který tvrdí, že sociální politika je *společenská aktivita zaměřená na zlepšení či udržení základních životních podmínek lidí a zabezpečování jejich sociální suverenity a sociálního bezpečí a k omezování sociální závislosti a sociálního ohrožení* (Konopásek, 1990, in Duková et al., 2013, s. 34). Ottův naučný slovník (Ottův naučný slovník nové doby, 1940 in Krebs, 2010, s. 20) říká, že sociální politika je *praktická snaha, aby společenský celek byl uspořádán co nejideálněji.* Také Krebs et al. (2010) má na sociální politiku svůj názor. Ta pro něj představuje určitý celek, systém, který disponuje interními a externími vazbami. Je patrná vazba se svým společenským okolím. Liší se podle dané země a doby, vždy má ale nějaké společné znaky.

1.1 Principy sociální politiky

Jelikož sociální politika ovlivňuje sociální systém (realitu), tak je nutné, aby dodržovala základní principy. Na obrázku 1 jsou vyobrazeny nejvýznamnější principy sociální politiky. Označují se také za typické či určující (Krebs et al., 2010).

Obrázek 1 – Schéma principů sociální politiky

Zdroj: (Krebs et al., 2010), vlastní úprava

Princip sociální spravedlnosti

Tento princip se považuje v sociální politice za klíčový. Sociální spravedlnost je relativním pojmem, neexistuje ustálená definice nebo názor na to, co je spravedlivé či není. Základem jsou stanovená pravidla, které určují rozdělení příjmů, bohatství, životních příležitostí a předpokladů mezi jedince a i mezi sociální skupiny. Rozdělení podléhá určitým zásadám. Lze mezi ně zařadit zásadu všem stejně, každému podle jeho zásluh (pracovní výkon), každému podle jeho potřeby (zájmů) a podle oprávnění. Pro posuzování spravedlnosti se používají následující hlediska:

- Výkon a zásluhy,
- rovnost,
- soulad mezi vstupy a výstupy,
- rovné příležitosti,
- sociální potřebnost (Krebs et al., 2010).

Potůček (Potůček, 1995 in Duková et al., 2013, s. 25) označuje sociální spravedlnost ve vyspělých zemích jako *model pevného dna a otevřeného stropu.* Tento model zajišťuje všem občanům jakési pevné a jisté dno, stát nenechá občany padnout na

úplné dno. Naopak občané, kteří vynaloží vlastní síly a zdroje, si mohou zlepšit svou sociální situaci.

Princip sociální solidarity

Solidarita neboli sounáležitost, lidské porozumění a pospolitost hrají roli při tvorbě a rozdělení životních podmínek a prostředků. Podstatu solidarity lze označit jako hodnotu zajišťující všem občanům důstojné podmínky pro život, podporující sociální soudružnost a přispívající k ochraně před sociálním napětím a konflikty. Solidaritu lze vnímat z hlediska vertikálního a horizontálního. Vertikální zahrnuje solidaritu:

- Mezinárodní – činnost mezinárodních organizací jako WHO (Světová zdravotnická organizace), Rada Evropy apod.
- Celostátní – činnost státu za spoluúčasti institucí a jedinců. Získání financí pro vzdělání, kulturu, bydlení, sociálně znevýhodněné jedince i rodiny.
- Regionální (místní) – činnosti charit, spolků, firem, církví.

Naopak z hlediska horizontálního lze hovořit o solidaritě:

- Mezigenerační – obyvatelé ekonomicky aktivní spolu s obyvateli ekonomicky neaktivními (děti, senioři).
- Solidarita zdravých s nemocnými, bohatých s chudými, bezdětných rodin s rodinami s dětmi, zaměstnaných s nezaměstnanými apod.

Solidaritu lze ještě rozdělit na dobrovolnou (spontánní) a nedobrovolnou (Krebs et al., 2010).

Princip ekvivalence

Ekvivalence je chápána ve smyslu rovnocennosti. Tento princip převažuje v takovém sociálním systému, který je závislý na příjmech z ekonomických činností. Očekává rovnocenné přerozdělení (shodné s výkonem a zásluhou) důchodů, služeb, statků apod. Posláním jedince je uplatnit se na trhu práce se svými schopnostmi a znalostmi. Za svůj výkon a zásluhy je odměněn mzdou a bohatstvím. Tato odměna mu zajišťuje soběstačnost a nepotřebuje pomoc od státu. Pokud se jeho výkon změní na nedostatečný, stane se výdělečně nečinným a nesoběstačným, ztrácí majetek a úspory. V tuto chvíli přichází alespoň minimální pomoc od státu, charit a jiných organizací. Tento princip tedy motivuje k práci a často bývá kombinován s principem solidarity (Krebs et al., 2010).

Princip subsidiarity

Tento princip představuje převzetí odpovědnosti občana za využívání svých vlastností a schopností k prospěchu a bezpečí sebe a svých nejbližších. Jedná se tedy o odpovědnost za vlastní život. Tento princip určuje, že nejprve si člověk pomůže

sám. Pokud není schopen pomoci si sám, přichází na řadu rodina. V případě, že ani rodina není schopna jedinci pomoci, pomůžou jiná společenství. Stát je až na posledním místě v této posloupnosti (Krebs et al., 2010).

Princip participace

Participace ve smyslu účastnit se, podílet se na společenském životě a sociální politice. Občané mají možnost rozhodovat o tom, co ovlivňuje jejich život. Naplňování principu participace je podle Krebse (2010, s. 39) *postupný a dlouhodobý proces, který lze ve zkratce nazvat jako přechod od člověka jako převážně objektu sociální politiky k člověku jako plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu.* Občan se mění z pasivního příjemce na aktivního příjemce sociálně-politických opatření. Účastní se jejich tvorby a rozhodování o přijetí. Proto je také zapotřebí, aby občané byli vzdělaní, zodpovědní a dobře informovaní (Krebs et al., 2010; Duková et al., 2013).

1.2 Nástroje a funkce sociální politiky

Pro realizaci sociální politiky jsou zapotřebí nástroje, které respektují principy sociální politiky a slouží k naplnění cílů a funkcí. Pod těmito nástroji si lze představit peníze, právo či instituce, díky nimž dochází k realizaci služeb a regulací. Škála nástrojů je velmi rozsáhlá, dá se na ně různě pohlížet a různě je třídit. Nástroje sociální politiky se dělí na:

- Právní normy – Ústava České republiky, Listina lidských práv a svobod, nařízení vlády, zákony, kolektivní smlouvy, vyhlášky ministerstev, ústředních orgánů a orgánů samosprávy.
- Ekonomické nástroje – ve formě opatření, která ovlivňují a přerozdělují disponibilní zdroje. Zdroje mohou být finanční, věcné či lidské. Za ekonomický nástroj se označují fiskální nástroje, úvěrové nástroje a cenová politika. Fiskální nástroje představují transfery a úlevy pro sociální skupiny (mládež, senioři, invalidé apod.). Pomocí úvěrových nástrojů dochází k možnosti vypůjčení finančního kapitálu, slouží především k ovlivňování sociálních situací a událostí. A poslední cenová politika se vyskytuje ve dvou formách. První formou je dekomodifikace konkrétních statků či služeb. Druhou formou je cenová regulace konkrétních statků a služeb (Krebs et al., 2010; Duková et al., 2013).

Funkce sociální politiky se dělí na ochranné, rozdělovací, přerozdělovací, homogenizační, stimulační a preventivní. Z těchto funkcí jsou za základní považovány ochranné a rozdělovací, ostatní jsou jen odvozené. Jak uvádí Krebs et al. (2010, s. 57), tak *funkce sociální politiky spolu vzájemně souvisí, působí komplexně a vztahují se k velice rozmanitým objektům*. Na společnost tedy působí jako celek.

1.3 Cíle sociální politiky

Sociální politika směřuje ke vzniku ctihodných podmínek pro život a usiluje o rovnoměrnost možností a příležitostí pro všechny. Jako hlavní cíl sociální politiky se vyznačuje zajištění blahobytu pro všechny občany daného státu (vzdělání, pracovní pozice, bydlení, zdravotnictví, bezpečí, možnost vycestovat, sociální dávky aj.). Cíle se také dělí na:

- Krátkodobé – operativní řešení dílčích problémů.
- Dlouhodobé – řeší důležité a zásadní změny ovlivňující vývoj sociálních situací. Jako dlouhodobý cíl je považován sociální program a doktrína[1] (Duková et al., 2013).

Předpokladem pro naplnění cílů sociální politiky je předvídání potenciálu nadcházejícího vývoje, sledování společenského vývoje a schopnost zabránit sociálním a ekonomickým rizikům. Sociální politika má také za úkol tvořit vhodné podmínky k vývoji sociálních skupin a jedinců. Sociální politika poskytuje dvojí opatření:

- Opatření, která přispívají k blahobytu občanů.
- Opatření, která mají k určitým občanům represivní charakter.

Cíle lze hodnotit i z pohledu realizace lidských práv. Příkladem je právo na rozvoj a kultivaci v důstojných podmínkách, rovnoprávnost a svoboda všech lidí či svobodný přístup ke vzdělání a k práci (Duková et al., 2013). Podle Krebse et al. (2010) by cíle měly ukazovat příležitosti v budoucím vývoji a monitorovat zákonitosti během společenského vývoje.

1.4 Role státu a welfare state

V sociální politice je role státu nejvýznamnější a nezastupitelná. Stát představuje instituci politickou, právní a sociální. Určuje hranice působení sociálních subjektů a vybízí k respektování principů sociální politiky. Nastávají situace, kdy je nezbytně nutné, aby stát zasáhl a pomohl. Jedná se o situace, kdy jedinci vznikne neschopnost pracovat, přechodná či trvalá, z důvodu ztráty zaměstnání, onemocnění, stáří apod. Další situací je, když jedinec není schopen svými příjmy pokrýt svou existenci (lidé s invalidním či duševním postižením). Stát se sociální politiky účastní buď jako konceptor, anebo jako realizátor. Jako konceptor určuje pravidla chování státu a sociálních subjektů, právní rámec a také kontroluje jejich dodržování. V této roli

[1] Doktrína je směrnicí pro aplikaci sociální politiky. Obsahuje vymezení státu v rozsahu 10–15 let. Matoušek (in Duková et al., 2013, s. 49) ji definuje jako *dlouhodobou představu cílového řešení sociální politiky státu.*

je stát nezastupitelný. V roli realizátora poskytuje sociálním subjektům dávky, podpory, pomoc aj. V této roli je stát zastupitelný nestátními subjekty (Krebs et al., 2010; Duková et al., 2013).

Role státu v sociální politice sílí a je považována za integrální součást jeho činností. Z důvodu stále rostoucí role státu vznikly nové pojmy, označující stát jako:

- *Welfare state* – překládáno jako stát blahobytu. V tomto spojení je blahobyt považován za důstojné životní podmínky.
- Sociální stát – tento pojem se nejvíce používá v české literatuře.
- Stát veřejných sociálních služeb (Krebs et al., 2010).

Vznik pojmu w*elfare state* se datuje k roku 1939 jako reakce na těžké sociální problémy (chudoba a nezaměstnanost), které potvrdily nepřijatelnost konceptu liberálního. Vyznačuje se silným veřejným sektorem a má výrazné intervence vlády do oblasti sociální. Krebs et al. (2010, s. 77) vymezuje *welfare state* jako *stát, v němž odpovědnost za základní životní podmínky není jen záležitost jedinců a jejich rodin, ale i záležitostí veřejnou.* Jeho cílem je snaha o dosažení ekonomického a sociální zabezpečení obyvatel, prosperita, snižování chudoby, sociální rovnost, stabilita, integrace a nezávislost občanů.

Hlavní myšlenka *welfare state* je přerozdělování, které zajistí určitý životní standard a ideální podmínky ke stabilitě a prosperitě společnosti. Tato politika je individuální pro každou zemi, reaguje na její konkrétní podmínky. W*elfare state* bývá charakterizován svými úkoly a specifiky, mezi které patří:

- Redistribuce příjmů,
- monopolní postavení v sociální oblasti,
- sociální jistota pro obyvatele,
- být systémem sociálního zabezpečení,
- poskytovat velké množství služeb zdarma či za malou cenu,
- ekonomická náročnost, směřuje k byrokratizaci a centralizaci (Krebs et al., 2010).

2 Základní příjem

Tato kapitola se zabývá nástrojem sociální politiky, který se v poslední době těší stále větší pozornosti. Základní příjem není myšlenka úplně nová, ale vyvíjí se v čase tak, jak se mění společnost a její názory. Tyto názory nám prezentují zastánci a propagátoři této politiky. Již existují a aktivně fungují lokální iniciativy (na úrovni státu), ale i mezinárodní organizace. Konají se veřejné diskuse, kongresy a politické strany zahrnují základní příjem mezi své programové body. Vnímání této problematiky se liší napříč jednotlivci a skupinami. Formulace základní teorie vychází z experimentů, analýz, spekulací, domněnek a jiných aspektů. Cílem této kapitoly je poskytnout ucelené informace o problematice základního příjmu z pohledu autorů, kteří jsou ústředními postavami ve snaze prosadit tento nástroj v reálné ekonomice.

2.1 Terminologie

Při práci s tématem základního příjmu lze narazit na celou řadu názvu, pojmenování či slovních spojení. Různé pojetí této ideji přímo vybízí k užití různého názvosloví. Cílem následujícího odstavce je shrnout názvy jak v anglickém, tak v českém jazyce a zároveň zvolit jeden termín a jeho zkratku, která bude jednotná pro tuto práci.

Základní příjem neboli *basic income* je spojení, které autoři používají nejčastěji. Standing (2011) označuje *basic income* jako nejfrekventovanější termín a vyjmenovává další známé alternativy jako *citizen's grant, social dividend, solidarity grant* a *demogrant.* Van Parijs (2004) přidává další používané termíny jako *territorial dividend, state bonus, citizen wage* či *universal benefit.* Tyto termíny lze volně přeložit do českého jazyka, nicméně pro literární rešerši v češtině by to bylo neúčinné. Termín základní příjem či *basic income* je častokrát doplňován o přívlastek. Van Parijs (2007) používá univerzální základní příjem, naopak Hrubec et al. (2013) používá nepodmíněný základní příjem. S těmito přívlastky se setkáme i v anglickém jazyce, například evropská iniciativa *Unconditional Basic Income Europe* (UBIE) ho používá přímo ve svém názvu. Na druhou stranu celosvětová iniciativa *Basic Income Earth Network* (BIEN) nepoužívá žádný přívlastek. Při literární rešerši v anglickém jazyce je vhodné používat spojení *basic income* (BI) nebo přidat přívlastek *universal/unconditional* (UBI). Pro český jazyk je vhodné používat doslovný překlad právě uvedených spojení, tedy nepodmíněný, univerzální či všeobecný základní příjem Pro tuto práci volím ustálené spojení základní příjem bez přívlastku a jeho zkratku ZP.

2.2 Historický vývoj

Nepodmíněný základní příjem měl v minulosti různé podoby odlišné od té dnešní. Tato myšlenka se vyvíjela ve třech obdobích. Původně jako myšlenka minimálního příjmu na začátku 16. století. Později jako jednorázová nepodmíněná dotace ke konci 18. století. A nakonec kombinace těchto dvou idejí dala vzniknout nepodmíněnému základnímu příjmu v polovině 19. století (BIEN, nedatováno). Mezi dvě klíčové postavy tohoto období patří francouzský utopický socialista Charles Fourier a John Stuart Mill. Poslední zmiňovaný J. S. Mill vydal Principy politické ekonomie, které Van Parijs (2007, s. 35) popisuje jako *ze všech forem socialismu je nejpropracovanější, disponuje největší předvídavostí vůči námitkám.*

O základním příjmu se začíná intensivněji diskutovat až ve 20. století. První vlna diskusí probíhá v Anglii v období mezi dvěma světovými válkami. Někteří ho nazývají státní bonus, jiní sociální dividenda, občanská mzda či garantovaný příjem. Druhá vlna debat přichází během 60. a 70. let ve Spojených státech amerických. Na jedné straně stojí Milton Friedman s návrhem negativní daně z příjmu publikovaným v jeho knize Kapitalismus a svoboda z roku 1962. Na druhé straně stojí James Tobin, který navrhuje minimální garantovaný příjem. Motivace každého z nich je odlišná. Zatímco Friedman usiluje o postupné odstranění sociální státu, Tobin chce zlepšit podmínky ekonomicky znevýhodněných osob a vyřešit problém chudoby. (Van Parijs 2007; Raventós, 2007; BIEN, nedatováno). V roce 1969 úřad amerického prezidenta Richarda Dixona předkládá kongresu k projednání návrh reforem, které obsahují garantovaný příjem ve formě negativní daně z příjmu. V dubnu 1970 byl většinově přijat dolní komorou Kongresu Spojených států. O tři roky později byl ale definitivně odmítnut (BIEN, nedatováno; Bregman, 2014; Raventós, 2007) Třetí vlna se datuje do období 70. a 80. let. Začaly se předkládat návrhy základního příjmu v několika západních a severních zemích Evropy. Politické strany, zejména levicově-liberální zahrnuly návrhy ZP do svých politických programů. Zcela nezávislé na dění v Evropě byl realizován první reálný program, tzv. *Alaska Permanent Fund* (Parijs, 2007; BIEN, nedatováno). Ten vznikl v roce 1976. První vyplacená dividenda byla až v roce 1982 a to ve výši $1000 za rok (APFC, nedatováno).

2.3 Definice

Univerzálním základním příjmem míním příjem vyplácený vládou ve stejné výši a v pravidelných intervalech každému dospělému členovi společnosti (Van Parijs, 2007, s. 34). Takto definoval základní příjem Van Parijs v jeho příspěvku *A Basic Income for All* do *Boston Review* vydaného v čísle říjen/listopad 2000. V současnosti ale sám Van

Parijs užívá definici stejnou jako organizace BIEN a UBIE. Definice v anglickém originálu zní *a basic income is an income paid by a political community to all its members on an individual basis, without means test or work requirement* (Van Parijs 2004, s. 8). Volný překlad může znít následovně: „Základní příjem je příjem vyplácený politickým uskupením všem jejím členům, individuálně, bez zkoumání finanční situace a bez požadavků práce." Tato definice nevysvětluje pojem ZP ve všech jeho politických dopadech a užitích. Vysvětluje ho tak, že objasňuje hlavní předměty sporů – více v podkapitole 2.3.1 (Van Parijs, 2004). Základní příjem lze definovat různými způsoby. Při definici hraje důležitou roli autorův pohled na danou problematiku a jeho vlastní představa o podobě a účelu ZP.

Základní příjem má svá určitá kritéria. Jednak jsou to konkrétní části definice – co (příjem), kdo ho vyplácí (např. stát), komu (např. občanům), jak (individuálně), za jakých podmínek (nehledě na výši příjmů; bez požadavků odpracované doby). O nich více v podkapitole 2.3.1. A jednak čtyři obecná kritéria, která stručně charakterizují problematiku ZP:

- Všeobecný (univerzální) – každý člověk má nárok na ZP.
- Individuální – ZP je vyplácen individuálně, bez ohledu na rodinný stav, poskytuje svobodu, ale vyžaduje zodpovědnost.
- Nepodmíněný – nárok na ZP je lidské právo ničím nepodmíněné.
- Dostatečně vysoký – *částka by měla zajistit životní úroveň, která bude v souladu se sociálními, ekonomickými a kulturními standardy společnosti dané země. Měla by zabránit chudobě a zdůraznit důležitost práce, která dosud nebyla oceněna mzdou za odpracované hodiny. Občanům tak dává příležitost více se zaměřit například na rozvoj komunitního života či podporu rodiny. NZP by nepřímo podpořil i větší zájem při rozhodování o celospolečenských otázkách* (Hrubec et al., 2013, s. 7; UBIE, nedatováno).

2.3.1 Rozbor částí definice

Příjem

Základní příjem je vyplácen v hotovosti, která umožňuje příjemci se svobodně rozhodnout, na co budou volné peněžní prostředky použity. Nejednalo by se o nějaké poukázky či kupóny pro nákup předurčeného zboží. Jedině tak se zaručí neomezenost při spotřebě. Příjem je vyplácený pravidelně, tzn. týdně, měsíčně, nebo v jiném časovém intervalu. Není to jednorázová dotace, jak již bylo mnohokrát navrhováno (Van Parijs, 2004; Standing, 2011). Standing (2011) dále navrhuje, aby každý jedinec měl svoji debetní kartu, z které by čerpal základní příjem na pokrytí svých existenciálních potřeb.

Vyplácen politickým uskupením

Zpravidla se při diskusi o ZP hovoří jako o příjmu, který vyplácí stát. Odtud pochází názvy jako státní bonus, národní dividenda nebo občanská mzda. ZP může být financovaný a vyplácený také menšími územními celky jako jsou spolkové země, provincie, kraje či okresy. Nebo v opačné případě nadnárodní organizací jako je Evropská unie (Van Parijs, 2004). Financování má mnoho variant řešení, kterým je věnována kapitola 2.4.1.

Všem členům

Záměrně zde není uvedeno občanům. Zastánci základního příjmu nechtějí taková omezení prohlubující nerovnost na trhu práce. V širším slova smyslu se všemi členy myslí ti, kteří jsou legálními trvalými obyvateli daného území. Kritéria pro residenty mohou být dány určitou minimální délkou pobytu nebo povinností platit daně či kombinací obojího. Problematika dětí a důchodců také spadá do této části. ZP nahrazuje přídavky na děti. Někteří chtějí, aby byl ZP pro děti ve stejné výši jako pro dospělé, jiní navrhují vytvořit schéma podle dosaženého věku, kdy maximum je vypláceno až v případě dosažení plnoletosti. Důchodci mají rovněž nárok na ZP jako doplněk jejich stávajícího důchodu (Van Parijs, 2004). Naopak Dolan (2014a) tvrdí, že při zavádění ZP by příjemci dávek důchodového pojištění volili mezi ZP nebo dávkami. Nebylo by možné nárokovat obojí. Dále předpokládá, že většina by zůstala u dávek, které by v tomto případě byly vyšší než ZP. V poslední řadě je tu skupina lidí, jako jsou pacienti, chovanci v ústavu či vězni. Ti by zpravidla v době pobytu v daném zařízení neměli nárok na ZP, protože na jejich péči už jsou vynakládány prostředky kolikrát vyšší, než je samotný ZP (Van Parijs, 2004).

Individuálně

Předpokládá se vyplácení každému zvlášť spíše než domácnosti jako celku. Výše by ale mohla být ovlivněna složením domácnosti. Domácnost sdílí náklady na základní potřeby, dotace na osobu může být nižší než pro jednotlivce, který žije sám. Spravedlivý a efektivní systém předpokládá, že sociální pracovník by měl mít možnost zjistit a posoudit náklady domácnosti a určit vhodnou výši dotace na osobu (Van Parijs, 2004).

Nehledě na výši příjmů

Nejjednodušší schéma ZP předpokládá rovnost výše poskytované částky pro chudé i bohaté (Van Parijs, 2004). Pro mnoho bohatších zemí je tato myšlenka daleko méně radikální, než se zdá. Protože by slučovala existující transferový systém, který

je mimo jiné velmi komplexní, podmíněný a vychází z vůle určitého subjektu (Standing, 2011).

Bez požadavků na odpracovanou dobu

ZP je poskytován bez ohledu na odpracovaný čas, odvedený výkon či současnou práci. Neexistuje omezení spojené s výdělečnou prací. Odlišuje se také od konvenčních schémat minimálního příjmu, které mají tendence nárokovat omezení podle odpracované doby (Van Parijs, 2004).

2.4 Klíčové otázky

Existuje mnoho argumentů pro a proti, když přijde na téma základního příjmu. Často se mluví o ZP jako o prostředku k opravdové svobodě a k odstranění chudoby. Martin Luther King v roce 1967 prohlásil: „Jsem přesvědčen, že nejjednodušší řešení chudoby je její přímé zrušení pomocí opatření, o kterém se v současnosti ze široka diskutuje: garantovaný příjem (King, 1967 in Sheahen, 2012).“ Knižní autoři, ekonomové, filozofové a další pak přidávají celou řadu důvodů, proč je ZP tou správnou cestou pro naši budoucnost. Skeptici, kritici, ale i zastánci ZP si uvědomují klíčové otázky, které je potřeba zodpovědět dříve, než dojde k dalším diskusím. Podle Bregmana (2014) existují tři hlavní otázky, které si lidé ve vztahu k ZP pokládají.

- Jak financovat základní příjem?
- Nepřestanou lidé pracovat?
- Je to vůbec reálné, není to utopie?

2.4.1 Financování

Na otázku, jak financovat základní příjem, odpovídá každý trochu jinak. Cílem této podkapitoly je představit vybrané návrhy financování z různých zdrojů zabývajících se touto problematikou. Spíše než o konkrétní, přesné a reálné návrhy jde o hledání možností a jejich zobrazení na jednoduchých příkladech. Ty poté poslouží jako základ pro praktickou část této práce.

V dokumentu *Grundeinkommen* (2008) vidí autoři řešení ve vysoké dani z přidané hodnoty, která by nahradila všechny ostatní daně. Financování sociálních výdajů nemá řešit daň z příjmu. Ta spoléhá na výdělečnou práci, které ubývá a bude ubývat. Rovněž práce strojů je od této daně osvobozena. Kdyby nebyla daň z příjmu, práce na černo by již neexistovala, protože práce by nebyla zdanitelná. Pouze prodej na černo bez daně z přidané hodnoty by byl rizikem tohoto systému. Předpokládá se ale jednoduší a efektivnější daňová kontrola. Dr. Hardorp v dokumentu nazývá tuto daň jako spotřební či výdajovou. Profesor Werner navrhuje vrátit lidem část daně

z přidané hodnoty. Tou částí je právě základní příjem, který pokryje existenciální potřeby. Jak by takový systém fungoval, řeší následující odstavec.

Pro účely příkladu se předpokládá, že veškeré příjmy se okamžitě rovnají spotřebě a sazba DPH činí 50 %. Ostatní daně by byly zrušeny. Základní příjem by byl 1000 euro. Tabulka 1 zobrazuje, jak by takový systém fungoval. Kdo čerpá pouze ZP a nemá žádný vlastní příjem, dostane reálně 500 euro jako podporu, protože půlka ze základního příjmu 1000 euro jde při spotřebě zpět do daní. Až ten, kdo má příjem dvojnásobek ZP, dosahuje nulového daňového bodu. Kolik dostane na ZP, tolik opět zaplatí na daních. Kdo má výdaje vyšší než dvojnásobek ZP, ten platí reálné daně. Pokud dosahuje někdo příjmu 3000 euro a tato částka tvoří zároveň jeho výdaje, zaplatí na dani 1500 euro. Dostal však v podobě ZP zpět 1000 euro a reálně tak zaplatil 500 euro na dani. Tvůrci tohoto systému vidí jednoduchost a účinnost daňové progrese z DPH (Grundeinkommen, 2008).

Tabulka 1 – Rozpis jednotlivých příjmů a výdajů (v eurech)

Základní příjem	Další příjem	Celkem	Daň	Zaplacená daň	Daňový podíl
1000	0	1000	500	-500	-50 %
1000	500	1500	750	-250	-17%
1000	1000	2000	1000	0	-
1000	2000	3000	1500	500	17%
1000	4000	5000	2500	1500	30%
1000	8000	9000	4500	3500	39%

Zdroj: (Grundeinkommen, 2008), vlastní úprava

Standing (2011) vidí jádro problému v nerovnosti, která je v současnosti v některých zemích možná nejvyšší vůbec. Neexistuje důkaz, že by taková nerovnost byla nevyhnutelná. Kromě jiných způsobů financování, vidí další příležitost v redistribuci finančního kapitálu. Lidé by měli získat podíl z výnosů tohoto kapitálu. Příkladem je bankovní krize. Bohaté země nevyužily příležitosti snížit nerovnost po této krizi. Když státy pomohly bankám z finančních nesnází za peníze občanů, měly také vytvořit pro občany podíl, který jim přinese úroky, jakmile banky začnou opět vytvářet profity. Stále není pozdě na to, něco takového udělat.

Pomohly by tomu dvě reformy. První by postupně odstranila finanční dotace ve formě kapitálu a dotace na trhu práce. Ty nepomáhají prekariátu[2] a jsou neegalitariární[3]. Kdyby polovina peněz vynaložena na pomoc bankám byla alokována do ekonomicky stabilizačních nástrojů, slušný měsíční obnos by mohl být poskytován každému občanovi po dobu několika let. Druhá reforma by znamenala stanovení způsobů, jak redistribuovat část vysokých výnosů finančního kapitálu. Z těch mají profit jen ty subjekty, které těží z jejich strategického postavení na světovém trhu. Bohaté země mohou usilovat o to být rentiérskými státy. Není nic špatného na tom, investovat do rozvojových zemí a přijímat dividendu, pokud část této dividendy je také rozdělena mezi občany a obyvatele těchto zemí. Prekariát by mohl získat další zdroje z tzv. Tobinovi daně, tj. daň uvalená na spekulativní operace na devizových trzích. Dále z ekologické daně, která by kompenzovala externality způsobené znečišťováním a zpomalila by rychlé vyčerpávání přírodních zdrojů. Překážku vidí Standing spíše ve sféře politické než v možnostech financování (Standing, 2011).

Edwin Dolan[4] (2014a) při svých úvahách využívá jako modelovou zemi USA. Namísto stanovení výše ZP a následném hledání zdrojů na jeho financování se staví Dolan k problému naopak. Nejprve hledá zdroje a podle nich se snaží určit, jak vysoký ZP si můžeme dovolit. Předem ještě poukazuje na otázku školství a zdravotnictví. Předpokládá, že výdaje na zdravotní pojištění nebudou hrazeny ze základního příjmu, a proto neuvažuje hledat zdroje pomocí snižování státních výdajů ve zdravotnictví. Základní příjem vyplácený dětem by mohl hradit jejich budoucí výdaje na vzdělání. Aby toto bylo částečně zajištěno a eliminovalo se riziko zneužití ZP rodiči, představa je poskytovat rodičům pouze polovinu ZP na dítě a zbylou polovinu ukládat do fondů. Z nich bude mít dítě možnost čerpat po dosažení plnoletosti. Tzn., že v případě školství by ZP mohl nahradit většinu nebo dokonce všechny existující výdajové programy na financování vzdělání potřebným dětem.

Jako hlavní zdroj na financování ZP by měly být použity současné výdaje *welfare* činnosti státu. V USA jde polovina z nich na výdajové programy týkající se zdravotnictví, které nebudou sloužit jako možný zdroj. Polovina z této částky představuje 500 miliard dolarů, což pro populaci 316 milionů Američanů představuje 1 582 dolarů na osobu ročně. Dalším zdrojem jsou daňové zvýhodnění a slevy na dani. Není

[2] Prekariát je společenská třída, v níž jedinec žije v nejistotě ohledně svého zaměstnání, svých příjmů a bydlení (ABZ, nedatováno)

[3] Přesvědčení, názor, že je spravedlivé, aby druhá osoba na tom v určité situaci nebyla hůře ani lépe než já sám (ABZ, nedatováno)

[4] Edwin G. Dolan, ekonom a pedagog, Ph.D. z Yaleovi univerzity, v rámci své pedagogické činnosti vyučoval také na VŠE.

možné mít základní příjem a zároveň využívat daňových úlev. Tzn. omezit prostředky, které mají pomoci zejména střední a vyšší třídě společnosti. Dále autor uvažuje zrušit osvobození od daně. Po různých výpočtech dochází k částce 3 591 dolarů na osobu ročně. Poslední položka je sociální zabezpečení – výdaje na starobní důchody, invalidní důchody, atd. Autor předpokládá, že současné důchody jsou u většiny příjemců vyšší než potenciální základní příjem. Příjemci by se v případě volby rozhodli pro ponechání si současného důchodu. Tím se snižuje celkový počet příjemců základního příjmu z 316 milionů na 259 milionů. Podle Dolanových hrubých výpočtů za jinak nezměněných podmínek lze z těchto tří zdrojů poskytovat základní příjem ve výši 4 452 dolarů na osobu ročně. To je v případě 4 členné rodiny 75 % z oficiální částky určují hranici chudoby. Kdo by profitoval a kdo by strádal z takovéhoto návrhu?

- Radikálně by se snížilo množství rodin a jedinců, kteří nedosahují příjmů na úrovni hranice chudoby.
- Sníží se mezní efektivní daňová sazba (*marginal effective tax rate*, METR)[5] pro chudé, což zvýší motivaci k práci. Počet chudých pracujících by klesl k nule.
- Domácnosti střední třídy by obdržely více ze základního příjmu, než by ztratily v již neexistujících daňových úlevách.
- Financování ZP tímto způsobem by nikomu nezvýšilo mezní daňovou sazbu (sazba, kterou bude zdaněn dodatečný příjem). Některé domácnosti střední a vyšší třídy, které současně výrazně snižují svůj základ daně, by zaznamenaly vyšší průměrné zdanění (Dolan, 2014a).

Přestože každá země je jiná, financování základního příjmu znamená obecně změnu v rozpočtové politice, reformu daňového systému nebo zvýšení sazby DPH. Dále je možné přidat nebo zvýšit spotřební daň na luxusní zboží, automobily, alkohol, tabák, finanční transakce atd. Tím by se dosáhlo postupného snížení nerovnosti v distribuci příjmů. V systému zdanění a sociálního zabezpečení by došlo k výraznému zjednodušení a k vnitřní soudržnosti (Raventós a Wark, 2015).

2.4.2 Trh práce

Základní příjem by pravděpodobně změnil podobu současného trhu práce. Profesor Peter Ulrich z Univerzity St. Galen v dokumentu *Grundeinkommen* říká, že pracovní trh v budoucnosti nebude schopný nabídnout všem pracovní příležitosti a začlenit se tak do společnosti. Dodává, že pokud zamítneme myšlenku ZP, nezbyde nám než

[5] Změna čistého příjmu v závislosti na změně hrubého příjmu. Lidé za zvyšování svého příjmu (případně za přechod z neaktivity do pracovní činnosti) neplatí pouze zvyšováním daní a odvodů na sociální a zdravotní pojištění, ale i snižováním příjmů ze sociálních dávek (Pavel, 2003).

pokračovat v současném trendu, který neustále dokola sází pouze na hospodářský růst. Toto uvažování je podle něj kvantitativní a brání nám navrhnout nové kvalitativní a hodnotnější modely organizace. Götz Werner ve stejnojmenném filmu oslavuje konec práce ve výrobě. Má na mysli automatizaci práce. Na to dodává, že úkol hospodářství je osvobodit lidi od práce (Grundeinkommen, 2008).

Na základě spousty komentářů a názorů na ZP lze prohlásit, že snížení motivace k práci je nejčastější domněnka u lidí, kteří se poprvé mohou k ZP vyjádřit (Dolan, 2014b). Zajímavostí jsou potom dvě rozdílné odpovědi na velmi podobné otázky:

- Kdyby existoval ZP, chodili byste nadále do práce?
- Kdyby existoval ZP, myslíte, že by ostatní chodili nadále do práce?

Na první otázku odpovídá většina lidí ano. V dokumentu *Grundeinkommen* udávají, že 60 % odpovídá ano, beze změny; 30 % odpovídá ano, ale už ne na plný úvazek; 10 % odpovídá, že by si vzali čas na rozmyšlenou, co dělat dál. Na druhou otázku je odpověď jiná. 80 % respondentů odpovídá ne (Grundeinkommen, 2008). Lze tedy jasně vidět rozdíl v odlišném přesvědčení a vnímání dopadů, pokud člověk mluví o sobě anebo o druhých.

K jakému závěru lze dojít, pokud se na tuto problematiku nahlíží z etického pohledu? Santens (2015) formuluje otázku týkající se práce následovně: „Pokud už nemůžeme přinutit lidi pracovat, aby uspokojili svoje základní potřeby, nepřestanou potom chodit do práce?“ Hlubší podstata, z které tento argument vychází, je přesvědčení, že je v pořádku mít v rukou to, co lidé potřebují k přežití. Tím pádem mít nad nimi moc a donutit je pro nás pracovat. Člen organizace BIEN Karl Widerquist podporuje ZP, protože věří, že nikdo na Zemi nemá právo vstupovat mezi jinou osobu a zdroje, které potřebuje k tomu, aby přežil (Santens, 2015; Widerquist, 2014). Roland Blaschke říká, že mu nejvíc vadí ztráta porozumění pro smysl a účel ekonomiky. Chápe hospodářství jako prostředek, který lidi spojuje, pomáhá jim vytvářet dobré věci. Ekonomika má podle něj teď jiné cíle, funguje jako samostatný mechanizmus. Nemá už nic společného s lidským životem, naopak ho dost možná dokáže zničit (Grundeinkommen, 2008). Co když nastane situace, kdy už nemáme přístup ke zdrojům druhých, které jsou nutné k pokrytí základních potřeb? Co kdyby trh práce byl tedy plně dobrovolný? Co kdybychom už nemohli nutit pracovat lidi za minimální mzdu? Možná by šly mzdy nahoru? Produktivita by šla nahoru, možná i automatizace lidské práce by se urychlila. Dokud nebude základní příjem reálným nástrojem politiky, nebudeme nic vědět na jisto. Budeme nutit jeden druhého pracovat, protože prostředky na obživu a přístřeší jedné osoby jsou v rukách osoby druhé (Santens, 2015).

Toto pojetí ukazuje v podstatě bezvýchodnou situaci těch, co nemají vlastní prostředky a zdroje. Život lidí, kteří nemají ve vlastnictví půdu nebo kapitál je v rukou těch, co ho mají. Základní příjem v tomto případě řeší základní otázku etiky. Jak je to ale s trhem práce z pohledu teorie? Jak se změní motivace k práci pro různé třídy společnosti po zavedení základního příjmu?

Dolan (2014b) porovnává, jak se změní motivace k práci při zavedení různých nástrojů na garantování určitého příjmu. V první fázi uvažuje zavedení nástroje označeného jako MTIS (*means-tested income support*) za předpokladu již stávajícího minimálního garantovaného příjmu; bodu zvratu, který určuje nárok na podporu a efektivní daně z příjmů. Takovým nástrojem může být například negativní daň z příjmu nebo jiný program, který poskytuje lidem za určitých podmínek určitý příjem. Při aplikaci jednoho z těchto nástrojů roste mezní efektivní daň z příjmu (METR) a snižuje se tak motivace k práci. A to u lidí, jejichž příjem byl bez jakékoliv předchozí podpory těsně pod nebo nad bodem zvratu, který určuje nárok na získání benefitů.

V druhém kroku zjišťuje, co se stane při zvýšení životního minima. Výsledky jsou protichůdné. Jedné skupině se zvýší stimul pracovat více, druhé se sníží. Celkový efekt by mohl být spíše negativní, ale záleží zejména na počtu osob v každé skupině a relativní síle příjmového[6] a substitučního[7] efektu. Poslední krok je nahrazení MTIS základním příjmem. METR základního příjmu je 0. Jaký je v tomto případě konkrétní efekt pro všechny skupiny?

- První skupina, která původně vydělávala méně, než byl stanovený minimální příjem a MTIS dávky, má nyní větší motivaci pracovat, protože nečelí efektu mezní efektivní daně z příjmu. Pokud tato skupina nebude ochotná zvýšit svoje pracovní úsilí, její disponibilní příjem bude nižší, což samo o sobě je nežádoucí. V tomto případě substituční i příjmový efekt pracují ve prospěch zvýšení motivace k práci.
- Druhá skupina, která vydělává o něco více, než byl bod zvratu, nečelí nyní substitučnímu efektu a neplatí na ní METR. Příjmový efekt bude působit negativně, protože příjem bude vyšší, aniž bychom pracovali o hodně více, ale prakticky nemusí být až tak markantní, pokud se bere rozdíl v příjmu jako rozdíl mezi MTIS a ZP, nikoliv celým ZP. V takovém případě může dojít i ke zvýšení motivace k práci.
- Třetí skupina, která snížila svoje pracovní úsilí, aby dosáhla na podporu z MTIS programu, znovu zvýší svoji motivaci pracovat, jako tomu bylo původně.

[6] Příjmový efekt u příjmů, při kterých stále vzniká nárok na podporu – s vyšším příjmem roste i zvýšená spotřeba na volnočasové aktivity, dovolené, delší pauzy v období frikční nezaměstnanosti atd.

[7] Substituční efekt MTIS programu – odpracovaný čas na víc, znamená menší reálný příjem kvůli ušlým ziskům z před tím dostupných dávek. Tzn. upřednostnění volného času před prací.

- Čtvrtá skupina, která vydělávala daleko více, než byl bod zvratu pro MTIS, nečelila žádnému substitučnímu efektu. Té vzroste příjem o částku základního příjmu, která může tvořit jen menší procento celkového příjmu, a proto nebude mít zásadní vliv na celkovou motivaci k práci. Příjmový efekt může způsobit nepatrné snížení motivace k práci (Dolan, 2014b).

Závěrem tohoto zkoumání je fakt, že ZP by v průměru zvýšil motivaci k práci nízkopříjmovým domácnostem a představoval by nepatrný vliv na pracovní návyky domácností se středním až vysokým příjmem. To vše za předpokladu, že základní příjem nahrazuje současné *welfare* programy státu. Autor si je vědom, že zavedení ZP bez předchozího systému sociální podpory by znamenalo snížení pracovního úsilí. Zároveň podotýká, že významnou roli na stimulaci k práci hraje výše základního příjmu. Tuto výši vidí jako relativně nízkou, poskytující minimální zabezpečení, které pomůže nízko-příjmovým domácnostem vytvořit lepší životní podmínky skrze výdělečnou práci (Dolan, 2014b).

2.4.3 Posun paradigmatu

„Základní příjem je utopie, ne proto, že by nefungoval, ale protože nedokážeme přimět politiky ho prosadit." David Graeber, antropolog. Jeremy Rifkin naopak tvrdí, že základní příjem není utopií. Podle něj je to praktický podnikatelský plán na další kroky lidské rasy (Basic Income Europe, 2015). Proč se o ZP mluví, jaké jsou principy a odůvodnění tohoto nástroje?

- Důstojnost a lidské právo – uznání práva každého nestrádat, nebýt bez prostředků.
- Jednoduchost – zjednodušení doposud velmi složitého sociálního systému nahrazením jednoznačným právem na základní příjem.
- Zrušení všech prvků, které spadají pod zkoumání finanční situace kvůli nárokům na podporu (*means test),* a to včetně tělesných indispozic, demotivační faktorů a bariér zabraňujících nám pracovat flexibilně. Pokud máme garantovaný základní příjem, osvobozuje nás to k nenucené, příležitostní práci, k práci na volné noze a dokonce i k placené práci, aniž bychom se obávali o splnění nároků na případnou sociální podporu.
- Svoboda – nárok, který hlásá strana libertariánů, kteří chtějí osvobodit lidi ze závislosti na státu.
- Redistribuce – zejména upřednostnění naplnění základních potřeb každého před nadměrnou a neukojitelnou osobní spotřebou těch, co již mají všeho dostatek (Hirsch, 2015).

Přijetí základního příjmu by vyžadovalo změnu pohledu společnosti na roli státu při přerozdělování příjmů. Nejméně ke třem základním posunům paradigmatu musí společnost dospět.

- Každý by měl dostat základní finanční podporu od státu i v případě, že neudělá nic navíc, aby si sám vydělal peníze.
- Základní minimální daňová sazba musí být výrazně vyšší, než je teď, protože každému očividně vzroste čistý příjem. Anebo najít jiné zdroje financování, než jsou ty současné skrze daně, protože zatím není jasné, jak ZP financovat.
- Potenciální snížení role státu v zajišťování nákladů na nezbytné věci každého občana jako příspěvek na bydlení či děti. Ten je distribuován skrze transferový výdaj, který by ale základní příjem nahradil (Hirsch, 2015).

Když zavedení základního příjmu představuje tak velkou změnu pro společnost, proč na to nejít postupně? Okamžité zavedení plného ZP je pravděpodobně nerealizovatelné. Myšlenka je tedy začít s částečným základním příjmem (Hirsch, 2015). Základní příjem a jeho dopad na kulturní, sociální a ekonomické prostředí je velmi těžké do detailu předpovídat. Proto by bylo vhodné plánovat jeho zavedení jako dynamický mezigenerační projekt a začít tak s částečným ZP. Ten zpočátku pochopitelně neposkytne plné zabezpečení základních potřeb, nicméně částečně osvobodí od nutnosti prosadit se na trhu práce či v podnikatelském prostředí. Základní příjem by měl být ekonomicky udržitelný. Nicméně další pokrok a růst produktivity by získal zpět svůj původní smysl a to pomoc k lepšímu životu ve společnosti. Raději než zvýšení produktivity (více automatizace práce) chápat jako příčinu nezaměstnanosti, tak ji využít jako prostředek k postupnému zvyšování nepodmíněného základního příjmu. Částečný ZP poskytuje osvobození od nátlaku hledat zaměstnání, snižuje riziko náhlé nekontrolovatelné makro-ekonomické krize a opatrně zahajuje sociálně-kulturní, politicko-ekonomický proces přizpůsobení se nové situaci. Během období testování, v případě pozitivní zkušenosti se ZP, by jeho výše mohla postupně růst, až by naplnila svoji podstatu základní obživy. Na druhé straně by současný systém zabezpečení byl postupně snižován na nulu, vyjma dávek které překračující hranici ZP – invalidní, starobní důchody atd. (Ulrich a Steinvorth, 2014).

Základní příjem není klíčem k vyřešení všech sociálních a ekonomických problémů. Znamenal by více možností pro aktivity lidí. Podpořil by sociální začlenění v rámci komunit. Zvýšil by účast v politické a sociální sféře, a hlavně snížil chudobu a s ní spojené problémy. Není to izolovaný ekonomický nástroj, ale spíš projekt politické ekonomie zaměřený na posílení materiálního zabezpečení celé populace (Raventós a Wark, 2015).

2.5 Aktuální situace v cizích zemích

V následujících odstavcích je nastíněna aktuální situace okolo ZP v několika zemích Evropy. Nejsou to všechny země, ve kterých se o ZP mluví a diskutuje. Důraz je kladen na aktuálnost – konec roku 2014, rok 2015. Dále lze nalézt konkrétní částky, o kterých se v daných zemích hovoří.

Finsko

Strana zelených ve Finsku *Green league* znovu ve svém programu do dubnových voleb zahrnula podporu základního příjmu a aktualizovala jeho model. V souladu se současným systémem sociálního zabezpečení ve Finsku odhadla strana výši základního příjmu na 560€. ZP by nahradil většinu současných sociální dávek, jako podporu v nezaměstnanosti nebo minimální rodičovský příspěvek. Na sjezdu strany v únoru 2015 se strana shodla na svém programu (Jourdan, 2015a).

Ke zjištění podpory ZP ze strany občanů nechal *Think Tank e2* vypracovat agenturou *Taloustutkimus* průzkum veřejného mínění. Základní příjem podporuje 79 % Finů za předpokladu, že takový příjem zaručuje minimální příjem na živobytí, omezuje byrokracii a povzbuzuje k práci a podnikání. Průzkum probíhal online v období 30. 12. 2014 až 1. 1. 2015. Zapojilo se do něj 1 268 respondentů a uvažuje se tolerance chyb +/- 2,5 procentních bodů (E2, 2015). Nejsilnější podpora ZP byla v mladších věkových skupinách a u osob starších 65 let. Z pohledu stranické náklonosti to byli právě voliči Strany zelených a levicových stran. Proti ZP hlasovali nejvíce voliči křesťanské strany a zemědělci. Během let 2013 proběhl jiný průzkum, ve kterém ukázalo náklonnost k ZP pouze 54% hlasujících. To může potvrdit pozitivní vývoj v mínění veřejnosti, nicméně tehdy byla otázka formulovaná trochu odlišně (Jourdan, 2015a).

Maďarsko

Levicově-zelená strana *Párbeszéd Magyarországért (Dialogue for Hungary)* oznámila v polovině února 2015 na tiskové konferenci, že bude prosazovat základní příjem v Maďarsku. Následovalo hlasování, ve kterém 90% členů bylo pro tento nástroj politiky. Návrh obsahoval výši základní příjmu pro různé skupiny na měsíční bázi – děti 80€, dospělí 160€ a mladé matky 240€. Strana slíbila doložit detailnější kalkulaci pro podporu realizovatelnosti návrhu v následujících měsících. Linie chudoby je v Maďarsku odhadována na 200€ pro jednotlivce, 830 € pro rodinu s dvěma dospělými a dvěma dětmi (Jourdan, 2015b).

Podle místopředsedkyně by ZP pomohl udělat ze země dobré místo k životu. Také vidí pozitivní ekonomický efekt jako podporu investic, vytvoření nových pracovních

míst díky zesílené poptávce. Další člen strany je přesvědčen, že by přeměnou současných dávek ubylo byrokracie a zlepšilo se zabezpečení pro všechny občany. Podle něj by ZP neznamenal vyšší příjem pro všechny třídy společnosti, protože současně s ním by byl zaveden progresivní model zdanění příjmů. *Dialogue for Hungary* je první strana, která podporuje základní příjem a zároveň má jedno křeslo v parlamentu a jedno křeslo v Evropském parlamentu. Strana dále ovládá 14. obvod v hlavním městě Budapešť. A právě tam plánuje zavést minimální příjem 85€ pro občany s nedostatečným vlastním příjmem (Jourdan, 2015b).

Portugalsko

Levicová politická strana LIVRE započala diskusi mezi zastánci a kritiky myšlenky základního příjmu. Strana byla nařknuta, že nemá konkrétní plán, jak ZP financovat, a že by takový příjem neměli dostávat bohatí lidé. Hlavní aktivista LIVRE André Barata řadí ZP mezi lidská práva stejně jako právo na vzdělání a zdravotnictví. Důležité je za prvé přijmout myšlenku jako takovou a najít způsob, jak zaujmout vykonavatele veřejné politiky. Až za druhé přichází na řadu otázka financování. Oponentní strana reagovala podobně jako na začátku. Aby myšlenka ZP získala důvěryhodnost, musí být vytvořen finanční plán. Dále si stojí za tím, že není možné přistupovat stejně k bohatým a k chudým. Louçã ve svých finančních odhadech uvažoval s částkou 420€ až 750€ na osobu měsíčně. Zároveň přiznává, že by bylo možné financovat ZP z jiných typů daní než jen z daně z příjmů. Kritici myšlenky by nejraději zůstali u stávajícího systému a soustředili se na lepší systém zdanění (Coelho, 2015a; Louçã, 2015).

Španělsko

V květnu 2014 španělská politická strana *Podemos* představila ZP ve svém programu k volbám do Evropského parlamentu. Tím započala žhavá diskuse napříč politicko-ekonomickým spektrem celé země. Byl vytvořen finanční model ZP pro Katalánii, který posloužil jako základ pro studii na celonárodní úrovni. V té byla odhadnuta výše pro dospělého 625€ měsíčně, pro dítě 20 % nebo 30 % z této částky. To vzbudilo zájem u hromadných sdělovacích prostředků. Ústřední postavou této diskuse je Daniel Raventós (Coelho, 2015b; Arcarons et al., 2014).

Švýcarsko

Na podzim roku 2013 získala švýcarská iniciativa za základní příjem více jak 100 000 podpisů potřebných k národnímu referendu. Federální rada doporučila referendu návrh odmítnout. I přesto se národní referendum bude konat pravděpodobně v roce 2016. Podle hlavních organizátorů iniciativy Enna Schmidta a Daniela Strauba byla

reakce vlády předvídatelná. Federální rada odůvodnila svoje stanovisko. Základní příjem nese pro Švýcarsko několik nevýhod:

- Málo placené práce by skončily nebo by se přesunuly do zahraničí.
- Ženy by byly nuceny k pracím v domácnosti nebo k pečovatelské práci.
- Daně by musely být vyšší, což by dále snížilo motivaci pracovat.
- ZP je příliš vysoký a není možné ho financovat (2500CHF dospělí a 625CHF dítě).
- Odporuje principu subsidiarity (Widerquist, 2014).

Prohlášení také brání dosavadní sociální systém. Přestože federální rada souhlasí s právem každého na důstojný život, je přesvědčena, že takový cíl je dosahován díky existujícímu systému. Podle Van Parijse je toto vládní prohlášení příležitostí ukázat si na neshody a vypracovat reálnější scénář s důrazem na vyšší ZP a jeho financování (Widerquist, 2014; Aargauer Zeitung, 2014). Ulrich (2014) očekává silný vzdor od těch, co uvažují v duchu kapitalismu a inklinují k modelu industriální společnosti.

Tabulka 2 – Shrnutí návrhů v jednotlivých zemích

	Výše základního příjmu	Iniciátor
Finsko	560 € - osoba	strana zelených
Maďarsko	160 € - dospělí 240 € - mladé matky 80 € - dítě	levicová strana zelených
Portugalsko	420 € - 750€ - osoba	levicová strana
Španělsko	625 € - dospělí 125 € - 187,5€ - dítě	levicová strana
Švýcarsko	2 339 € - dospělí 585 € – dítě	lidová iniciativa

Zdroj: zdroje z předchozího textu, vlastní tvorba a úprava

Poznámka: K převodu měn z CHF na EUR byl použit kurz 0,9354.

Letmý pohled na aktuální situaci ve vybraných zemích evropského kontinentu ukazuje, že základní příjem už není jenom předmětem úvah či spekulací. Tato myšlenka uchvátila skupiny lidí natolik, že v současné době má podporu i v politických stranách či jiných iniciativách. V tabulce 2 lze vidět navrženou výši ZP v dané zemi, a která skupina za tím stojí. Tyto skupiny se snaží rozvést diskusi, šířit ideu ZP mezi veřejností, najít podporu v politické sféře a poukazovat na její výhody. Proti nim jsou vznášeny argumenty, které mají pomoc odhalit reálnost návrhů či poukázat na její slabiny.

V České republice je myšlenka základního příjmu poměrně neviditelná. Například politické hnutí Změna ve svém posledním volebním programu zmínilo základní příjem jako bod, kterému vyjadřuje podporu, ale do hlubších detailů se nepouštělo (Změna, nedatováno). Naopak strana Svobodní odmítá základní příjem jako prakticky náročný a filozoficky nesprávný koncept (Zvára, 2013). Ve svém programu potom prosazuje negativní daň z příjmu (Svobodní, nedatováno). Od současných parlamentních stran nebyl evidován počin směřující alespoň k započetí debaty na téma základního příjmu. Je možné, že zvýšení zájmu o tuto problematiku přinese až impulz ze zahraničí.

3 Analýza obyvatelstva a systému sociálního zabezpečení

3.1 Metodická část

Základní příjem má být nepodmíněný, univerzální (vyplácený všem), ve stejné výši pro všechny a má nahradit všechny ostatní dávky. Taková může být interpretace principů tohoto nástroje po letmém seznámení se s jeho teorií. To vede k vytvoření hypotézy, že základní příjem je utopistickou myšlenkou, která není v praxi realizovatelná. Cílem této práce je pokusit se zhodnotit a analyzovat, jestli je tato myšlenka v praxi aplikovatelná.

Postup vychází z analogie základního příjmu s nástroji sociálního zabezpečení v systému sociální politiky. V ČR již existuje několik nástrojů majících podobné principy, a proto ZP nemusí nutně nahrazovat všechny z nich. Je potřeba najít soulad mezi těmito nástroji. Nesnažit se slepě aplikovat ZP, ale raději ho integrovat do již zaběhlého systému. Jedním z cílů je zjednodušit současný systém a zároveň neprovádět změny tam, kde se účely nástrojů míjí nebo převyšují rozsah cílů základního příjmu. To je dosaženo provedením dílčích kroků, jako je analýza obyvatelstva a analýza systému sociálního zabezpečení. To je obsahem 3. kapitoly. Kapitola 4 se zabývá následujícím cílem práce. A to odvození výše základního příjmu a vyčíslení nákladů na jeho financování. Postup je pomocí metody komparace porovnat náklady domácností a životního minima v ČR a určit relevantnost těchto ukazatelů pro stanovení výše ZP. Podle této výše zjistit čisté náklady po odečtení zjištěných úspor vyplývajících ze změn systému sociálního zabezpečení. Konec práce ukazuje analogii základního příjmu a daňových úlev. Podle Dolana (2014a) by tyto dva nástroje neměly existovat vedle sebe. Kvantifikace ušlých příjmů daňových úlev potom ukazuje potenciální zdroj financování základního příjmu.

K dosažení těchto cílů jsou obecně použity analyticko-syntetické poznávací postupy (Synek et al., 2002). Zkoumané prvky, kterými jsou obyvatelstvo, systém sociálního zabezpečení, statistické údaje, státní rozpočet nebo systém daňových úlev jsou rozloženy na jednotlivé vybrané části. Zkoumání těchto částí pomáhá pochopit hlubší souvislosti a fungování celku. To samé je provedeno u základního příjmu. Jednotlivé části těchto celků slouží ke komparaci a k syntéze částí k vytvoření nového celku. Tím je právě nový model sociálního zabezpečení nebo nová struktura výdajového rozpočtu pro tento model.

3.2 Klasifikace obyvatelstva

Teorie ZP zmiňuje nejméně tři skupiny obyvatel, se kterými je vhodné počítat – děti, dospělí a osoby pobírající od státu dávky důchodového pojištění (starobní, invalidní, vdovský/vdovecký, sirotčí). Cílem analýzy těchto skupin je určit počet příjemců ZP podle určitých kritérií. Analýza bude v závěru rozšířena o problematiku osob v ústavní péči, vězňů, příjemců jiných dávek a dalších.

Základní členění příjemců ZP vychází z analýzy obyvatelstva upravené o příjemce důchodového pojištění ze systému sociálního pojištění. Tato úprava není prostý rozdíl mezi obyvateli a důchodci (podrobná analýza je obsahem této kapitoly). A zároveň počítá se dvěma variantami ZP – snížený a plný. Jak odůvodnit takovýto postup? Proč mezi příjemce ZP nezařadit také všechny osoby pobírající důchod? Smyslem by mělo být integrovat ZP, neduplikovat dávky a nekomplikovat současný systém. Tomu by odporoval postup vyplatit ZP všem a důchodcům dorovnat jejich současný příjem plynoucí z dávek. Dávky vyšší než ZP budou ponechány a ZP nebude vyplácen v takovém případě. Systém sociálního pojištění má již zaběhlý způsob financování, vyplácení dávek, atd. Princip dávek je podobný jako princip ZP a to přispět příjemci na pokrytí základních potřeb a navíc ho ještě převyšuje. Proto vyplácení ZP nad rámec dávek by odporovalo svému účelu. V neposlední řadě by to mělo výrazný vliv na celkové výdaje na ZP, což by vedlo k pravděpodobnému neúspěchu při snaze najít zdroje k financování ZP. Výsledkem takového uvažování je v rámci systému sociálního pojištění identifikace množství osob, které naplňují předpoklady pro upřednostnění dávek současných před dávkami základního příjmu.

Pro účely této práce je použit počet obyvatel udávající všechny osoby s trvalým nebo dlouhodobým pobytem na území ČR bez ohledu na státní občanství. To jsou kritéria, která splňují předpoklady pro nárok na základní příjem, viz definice v kapitole 2.3.1, a která se zároveň používají ústředním orgánem ČSÚ pro zjišťování stavu obyvatel. Poslední údaje pro rok 2014 jsou neúplné z hlediska počtu obyvatel dle pohlaví a věkových kategorií. Pro aktuálnost celé práce jsou tyto data dopočítána. Na základě dat z roku 2013 je vytvořen odhad počtu obyvatel dle pohlaví a věkových kategorií za předpokladu, že procentuální podíl jednotlivých skupin ve vztahu k celkovému počtu se nezmění. Rozdíl mezi celkovým počtem obyvatel mezi roky 2013 a 2014 je nepatrný. V roce 2014 došlo k přírůstku 25 856 obyvatel, tj. 0,25% nárůst oproti roku 2013. V tabulce 3 jsou viditelné ostatní údaje za rok 2013 a dopočítané kategorie pro 2014.

Tabulka 3 – Stav obyvatelstva v České republice

	2013	2014	*2014 upravená data*
celkem	10 512 419	10 538 275	*10 538 275*
muži	5 162 380	-	*5 175 077*
ženy	5 350 039	-	*5 363 198*
0–14	1 577 455	-	*1 581 335*
15–64	7 109 420	-	*7 126 906*
65 a více	1 825 544	-	*1 830 034*

Zdroj: (ČSÚ, 2014; ČSÚ, 2015), vlastní tvorba a úprava

Poznámka: ČSÚ pro rok 2014 udává pouze počet celkem.

Z tabulky 3 vychází hrubé rozdělení do tří sledovaných skupin. Návrh postupu je takový, aby věková kategorie 0-14 označovala skupinu první – děti. Toto věkové rozpětí nesahá až do nabytí plnoletosti, nicméně má svoje opodstatnění pro účely sníženého ZP. Základní příjem na děti ve věku do 14 let slouží pro rodiče či opatrovníky jako určitý příspěvek na dítě. Dítě zpravidla v tomto věku nehospodaří s penězi samostatně. Dokud dítě navštěvuje základní školu, nemá způsobilost být zaměstnancem (Česko, 2012). Od věku 15 let a ukončení povinné školní docházky tuto způsobilost nabývá. Další kroky jako studium, práce a jiné jsou svobodnou volbou dítěte. Dosažení věku 15 let lze považovat za vhodnou dobu na získání nároku na ZP v plné výši přímo do rukou dané osoby. Základní příjem okamžitě začne sloužit svému účelu a to svobodnému rozhodování, hrazení nákladů na základní potřeby, kapesnému ke studiu atd. Plný ZP od 15 let může podpořit zájem o další vzdělání zejména v případě, kdy finanční situace v systému bez ZP je překážkou v dalším vzdělání. Není pochyb o tom, že mnoho rodin a dětí se v takové situaci nachází. Z výše uvedeného vyplývá, že skupinu s nárokem na snížený základní příjem tvoří děti ode dne narození až do skončení věku 14 let. Z tabulky 3 je patrné, že tuto skupinu tvoří 1 581 335 obyvatel.

Základní příjem v plné výši náleží skupině druhé – obecně dospělým. Tato skupina je početnější a velmi různorodá. Tvoří ji spektrum lidí s různými rolemi ve vztahu ke státu a k ekonomice ČR. Přestože je základní příjem nepodmíněný, tak určitá část z počtu 7 126 906 obyvatel nebude spadat mezi příjemce základního příjmu. Proč a kolik obyvatel nakonec bude platnými příjemci, je otázkou dalšího šetření, viz následující text. Ještě před tím je potřeba zmínit poslední věkovou kategorii 65 let a více. Těchto obyvatel žije současně v ČR přibližně 1 830 034. Jedná se převážně o příjemce starobních důchodů. Tato skutečnost nebude platit v budoucnu, protože důchodový věk se zvýšil. Také není možné říct, že počet osob ve třetí skupině

se rovná počtu důchodců neboli příjemců dávek důchodového pojištění. Těch je daleko více než ukazuje naše třetí skupina. Pro přesné určení skupiny dospělých a osob pobírající dávky důchodového pojištění budou použity data z České správy sociálního zabezpečení zobrazené v tabulce 4.

Tabulka 4 – Počet důchodců v ČR celkem

	k 31. 12. 2013	k 31. 12. 2014
Starobní důchodci vč. předčasných a souběhu s pozůstalostním	2 340 321	2 355 144
Invalidní důchodci vč. souběhu s pozůstalostním	433 414	428 298
Pozůstalostní důchodci (vyplácení sólo)	84 121	79 768
Pozůstalostní důchody	708 502	701 815

Zdroj: (ČSSZ, 2015), vlastní úprava

Údaje v tabulce 4 jsou zobrazené pro rok 2013 a 2014 ze dvou důvodů. Za prvé lze vidět meziroční rozdíly. Z těch lze jednoduše usoudit, že populace stárne (více starobních důchodců) a invalidita a úmrtnost klesá (méně invalidních a pozůstalostních důchodců). Za druhé znovu chybí některé další konkrétní údaje pro rok 2014, takže bude použita metoda odvození dat z roku 2013 (v následujících propočtech), stejně jako tomu bylo v tabulce 3. Cílem následujících odstavců je dále analyzovat jednotlivé skupiny a posléze určit množství osob, které ovlivní výsledný počet příjemců základního příjmu.

Z tabulky 4 vyplývá, jaké typy dávek důchodového pojištění stát vyplácí. Někteří důchodci přijímají ke svému starobního nebo invalidnímu důchodu také pozůstalostní. Ten se dále dělí na vdovský, vdovecký a sirotčí. Příjemci sirotčího důchodu jsou nezaopatřené děti (Česko, 1995). Zasahuje tedy i do kategorie dětí. Pozůstalostní důchodci vyplácení sólo jsou součtem sirotčích důchodců a sólo vdoveckých/vdovských. Pro 2014 to je 36 852 vdoveckých/vdovských a 42 916 sirotčích (ČSÚ, 2014a). Příjemci sólo vyplácených pozůstalostních důchodů nebudou vylučováni při posuzování nároku na základní příjem. A to z několika důvodů:

- Tato dávka má dočasný charakter.
- Nárok na ní vzniká důsledkem nepříznivé rodinné a finanční situace.

- Je vyplácená samostatně – není spojená s další dávkou, která substituuje příjem z výdělečné činnosti.
- Představuje pouhých 11,37 % na celkovém množství vyplacených pozůstalostních důchodů. To by při lineárním rozdělení výdajů představovalo pouhých 3,07 mld. Kč z celkových výdajů 27,03 mld. Kč (ČSSZ, 2015).

Návrhem je proto ponechat dětem se sirotčím důchodem jejich částečný ZP a dospělým jejich plný ZP. Pro účely kalkulace se přepokládá, že všichni příjemci sirotčího důchodu spadají do věkové kategorie 0–14 let.

Poslední úhel pohledu je z pohledu výše daných důchodů. Ke zjištění průměrných důchodu použijeme informace z tiskové zprávy ČSSZ. *Průměrná výše starobního důchodu k 30. 6. 2014 činila 11 050 Kč, z toho u mužů 12 237 Kč a u žen 10 028 Kč (jedná se o sólo vyplácené starobní důchody vč. předčasných, bez souběhů s důchody pozůstalostními). Invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně činil průměrně 10 274 Kč, pro invaliditu druhého stupně 6 678 Kč a prvního stupně 5 964 Kč. Vdovský důchod vyplácený samostatně činil průměrně 7 247 Kč, vdovecký důchod 6 284 Kč a sirotčí důchod 5 685 Kč* (ČSSZ, 2014). I přes výše zmíněné průměry měli někteří příjemci starobních a invalidních dávek důchod v rozmezí 1–3999 Kč. Podle ČSÚ (2014a) počet takových osob činí 27 756, tj. 0,997% na celkovém počtu 2 783 442 důchodců (starobní + invalidní důchodci). Počet důchodů pozůstalostních nehraje roli, protože jejich obdržitelé nesníží počet příjemců ZP. V praxi by bylo ideální dorovnat daný příjem na úroveň plného ZP. Pro vyjádření konkrétních výsledků v absolutních číslech je potřeba stanovit předpoklady. Považuje se průměrná výše 2 000 Kč a příjemce bude nárokovat snížený ZP.

Tabulka 5 – Popisek a data do rovnic

	Označení	Hodnota
Celkový počet obyvatel	CPO	10 538 275
Celkový počet dětí ve věku 0-14	CPD	1 581 335
Celkový počet starobních důchodců vč. předčasných a souběhu s pozůstalostním	SD	2 355 144
Celkový počet invalidních důchodců vč. předčasných a souběhu s pozůstalostním	CPI	428 298
Starobní a invalidní nízký	SDIDn	27 711

Zdroj: (ČSÚ, 2015; ČSSZ, 2015), vlastní úprava

Výsledky takové analýzy vedou zpět ke třem sledovaným skupinám, kterým je/není přiřazen nárok na ZP. Už to nejsou skupiny z pohledu věkových kategorií, ale z pohledu dávek, na které mají nárok. Obyvatelstvo se tedy dělí na tři kategorie – snížený základní příjem (SZP), plný základní příjem (PZP) či příjem jiné dávky (PJD). Do jaké skupiny kdo patří, lze zjistit pomocí tří rovnic. Dosazení hodnot z tabulky 5 do rovnic ukáže výsledky zobrazené v následujícím grafu.

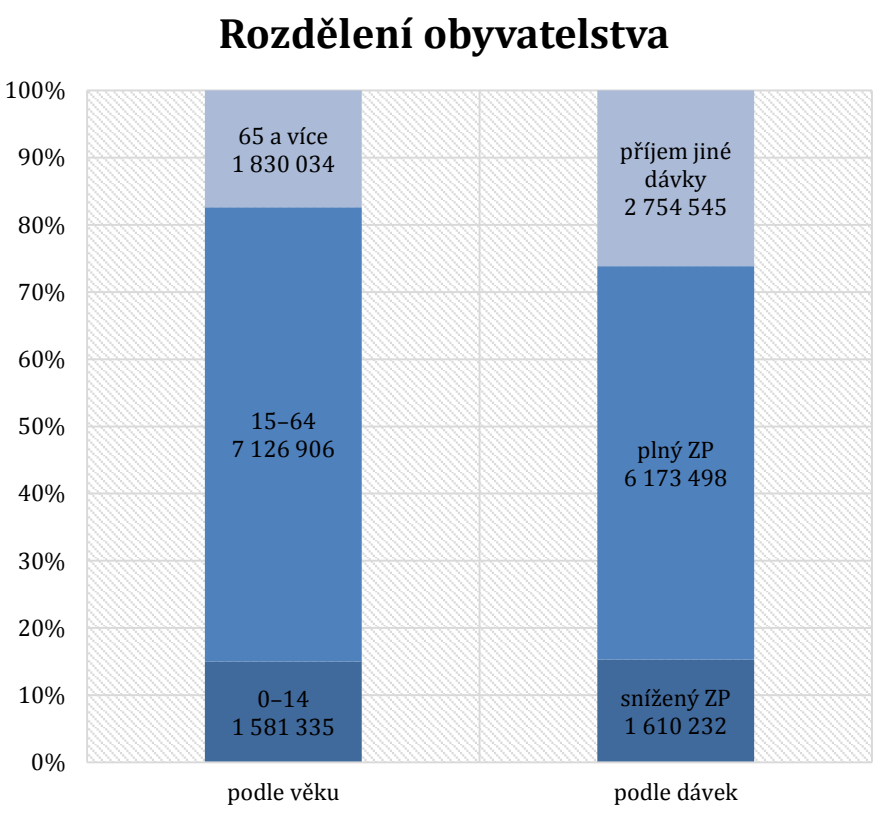
$$\mathrm{SZP} = \mathrm{CPD} + \mathrm{SDIDn}$$

$$PZP = CPO - CPD - SD - CPI$$

$$PJD = SD + CPI - SDIDn$$

Výsledky rovnic se rovnají základnímu návrhu klasifikace příjemců ZP. Obrázek 2 porovnává rozdíl mezi složením obyvatelstva z pohledu věkových kategorií a z pohledu rozdělení obyvatel dle nároku na určité dávky. Hlavní výstupem je počet příjemců sníženého a plného ZP. Přestože ke konci roku 2014 bylo evidováno 10 538 275 obyvatel, na základní příjem (plný i snížení) by mělo nárok celkem 7 783 730 lidí za podmínek výše uvedených.

Obrázek 2 – Rozdělení obyvatelstva podle věku a dávek

Zdroj: vlastní tvorba a úprava

Již v úvodů této kapitoly bylo zmíněno, že existují i další skupiny obyvatel, se kterými se dá kalkulovat. Cílem není určit konkrétní počet, ale poukázat na problematiku a navrhnout možná řešení. Mezi další skupiny mohou patřit osoby v nápravných, výchovných, ústavních a ochranných zařízeních, všechny typy zařízeních sociálních služeb, osoby závislé na druhých atd. Otázka přístupu k těmto skupinám z hlediska základního příjmu je poměrně nejednoznačná, diskutabilní i citlivá. Kromě toho existují další důvody, proč nebyly tyto skupiny zohledněny v předchozí analýze:

- Jedná se o početně menší skupiny.
- Množství osob je proměnlivé napříč časem.
- Dočasný charakter pozice, ve které se jedinec nachází.
- Role jedince může a nemusí být důsledkem vnějších okolností.
- Nedostupnost dat.

Tyto skupiny ani netvoří tak výrazný podíl na celkovém počtu obyvatel jako například starobní důchodci. Výdaje na jedince je obtížné vyčíslit, aby mohlo dojít ke komparaci s výší základního příjmu a případnou argumentací, jak danou situaci vyřešit. Zároveň při kalkulaci výdajů na základní příjem by došlo ke zkreslení dat u součinu počtu příjemců ZP a výše ZP. Protože pokud by došlo ke snížení počtu příjemců ZP o jedince z těchto specifických skupin, ovlivnilo by to kalkulované výdaje

na celý rok i přesto, že jedinec mohl být například vězněm jenom část roku. Poté by znovu nabyl práva nárokovat základní příjem.

Jaké jsou například konkrétní statistiky u osob páchajících kriminální činnost, jejíž dopady mohou mít dlouhodobější charakter a lze u nich předpokládat, že by znamenaly vyloučení z řad příjemců základního příjmu? Průměrný počet vězňů pro rok 2013 byl 16 388 vězněných, mladistvých osob bylo vězněno 1 983, stíháno bylo 38 400 osob, celkem odsouzeno za vybrané trestné činy 77 976 osob. Nebo v případě zdravotnických zařízení bylo v roce 2013 hospitalizováno v psychiatrických léčebnách 40 252 pacientů, v léčebnách pro dlouhodobě nemocné 44 604 pacientů, v léčebnách TBC 4 219 pacientů (ČSÚ, 2014a). Další jednotky až desítky tisíc osob mohou být v jiných typech zařízení převážné financovaných státem. Hrubý odhad tedy může být, že dalších 50 až 100 tisíc lidí může být v průměru dočasně vyřazeno z řad příjemců ZP. Proč uvažovat tímto způsobem a jak by to fungovalo v praxi?

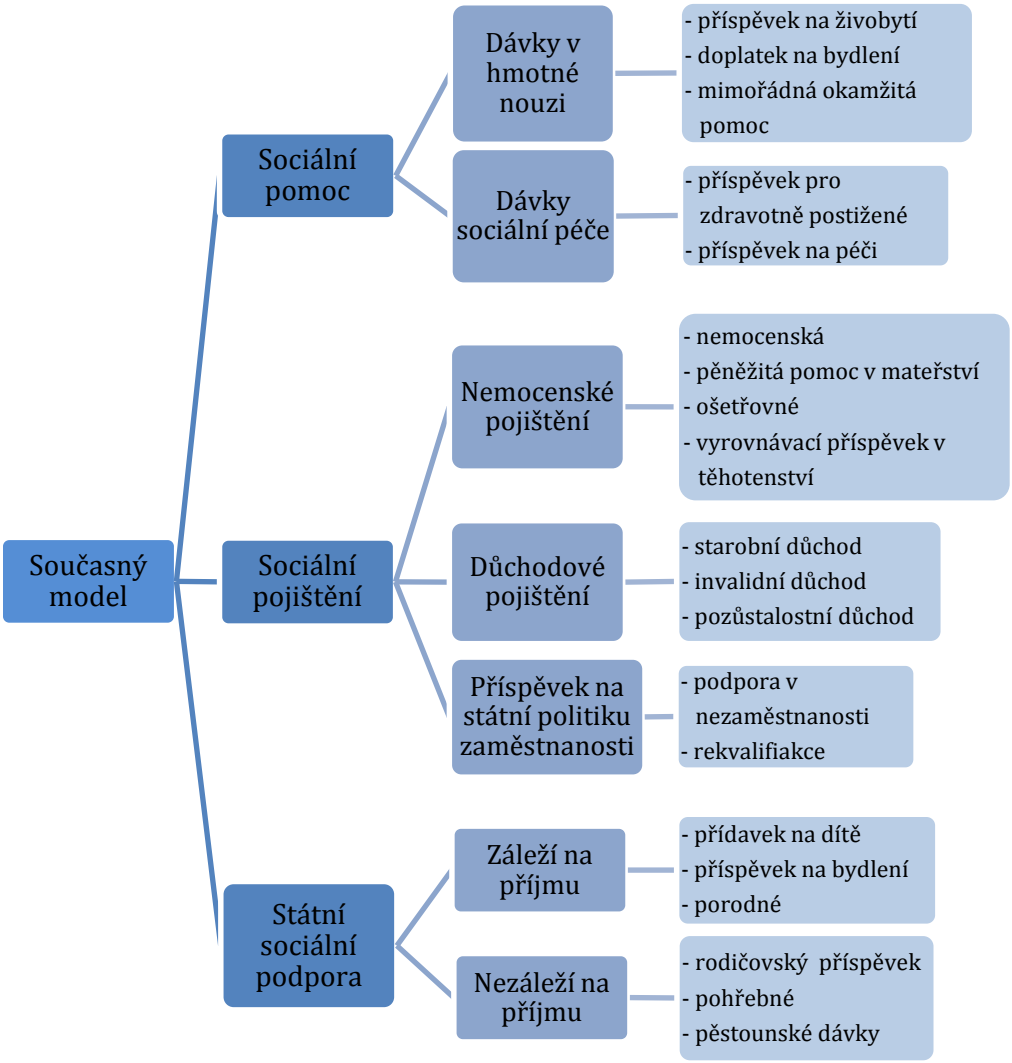
Opět je tato problematika otázkou sladění ZP s jinými nástroji sociální pomoci. Základní příjem je pro všechny. Stát pomáhá nebo přispívá všem. Plátci daní, sociálního a zdravotního pojištění obdrží základní příjem. To je taky forma sociální pomoci. Osobám dlouhodobě nemocným, postiženým nebo opuštěným dětem zabezpečuje pomoc jiného typu, skrze jiné nástroje a dávky. Proto má smysl rozlišovat status jedince a zvolit vhodnou formu pomoci. V praxi by potom patřičné orgány státu řídily distribuci dávek podle statusu jedince.

3.3 Návrh nového modelu sociálního zabezpečení

Určení počtu příjemců ZP v předchozí kapitole se neobešlo bez konfrontace se současným systémem sociálního zabezpečení v ČR. K naplnění cílů integrovat ZP do současného systému a zároveň ho zjednodušit, je potřeba porovnat současné nástroje sociální politiky se ZP. Zatím došlo k analýze dávek důchodového pojištění a jejich komparaci se ZP. Jak bude ZP působit na ostatní nástroje sociálního zabezpečení? V ČR rozlišujeme tři relativně samostatné systémy. Je to sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální pomoc. Z hlediska financování je systém sociálního pojištění odlišný, protože je financován z pojistného, které platí zaměstnanci, zaměstnavatelé i OSVČ. Zbylé dva systémy jsou financovány z rozpočtů státu a obcí, zejména díky příjmům plynoucích z daní (Krebs et al., 2010). Jak by se dané systémy změnily v případě zavedení ZP?

Jak už bylo zmíněno v kapitole 2 a 3, základní příjem by měl nahradit většinu podmíněných dávek. To jsou mimo jiné dávky spadající pod systém sociální pomoci a státní sociální podpory. Schéma současného systému sociálního zabezpečení je zobrazené na obrázku 3.

Obrázek 3 – Schéma současného systému sociálního zabezpečení v ČR

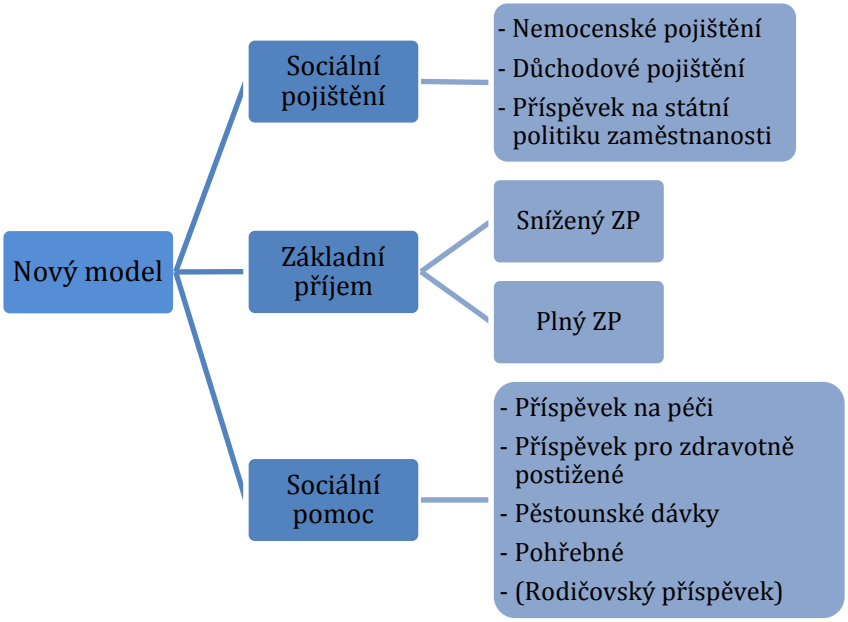
Zdroj: (Krebs et al., 2010), vlastní úprava

Schéma ukazuje široké spektrum sociálních dávek jednotlivých subsystémů celého programu sociální podpory občanů. S tolika různými dávkami se dá předpokládat, že systém je administrativně náročný, nákladný a pro občany složitý a nepřehledný. Proto se při obhajování základního příjmu vyjmenovává jako plus právě zjednodušení současného nepřehledného systému sociální podpory. Postup v této kapitole je popsat a porovnat se ZP vybrané položky z obrázku 3 do detailu. Následně pak navrhnout model nový, který počítá se základním příjmem a s dávkami, které mají svoje opodstatnění i vedle základního příjmu.

Ze systému sociální pomoci by základní příjem nahradil všechny dávky v hmotné nouzi. Dávky sociální péče by zůstaly. Dále by nahradil dávky státní sociální podpory

kromě pěstounských dávek a pohřebného. Systém sociálního pojištění zůstává. Tento nový model systému sociálního zabezpečení ukazuje obrázek 4.

Obrázek 4 – Schéma nového systému sociálního zabezpečení pro ČR

Zdroj: vlastní tvorba a úprava

Na obrázku 4 u systému sociálního pojištění není zobrazena 3. úroveň jako u obrázku 3, kde jsou rozepsané jednotlivé dávky. Ty se nemění. Jak fungují vedle základního příjmu, o tom pojednává kapitola 3.2. Výše vypsané dávky nahrazuje základní příjem, který má stejnou nebo podobnou funkci, akorát je nepodmíněný, je dostupný všem a není potřeba splňovat specifické požadavky. Např. nárok na dávky v hmotné nouzi je podmíněn poklesem příjmů jedince či domácnosti pod hranice životního a existenčního minima. Taková situace už nenastane, protože ZP zaručuje každému příjem v určité výši. Některé dávky státní podpory jsou z podobných principů také nahrazeny ZP. Vybrané dávky nyní spadají pod subsystém sociální pomoc v novém modelu. Proč nový model počítá i s těmito dávkami?

Příspěvek na péči je určený osobám, které jsou závislé na pomoci jiných fyzických osob. Zákon rozlišuje čtyři stupně závislosti pro osoby mladší 18 let a starší 18 let. Podle toho je stanovena výše příspěvku. Ta se pohybuje od 800 Kč až 12 000 Kč. Maximální výše příspěvku je určená pro osoby s úplnou závislostí (MPSV, 2015). V takovém případě je mnohdy pečující osoba plně závislá na příspěvku, protože sama nemůže vykonávat výdělečnou práci. K tomuto příspěvku může ještě nemocný pobírat invalidní důchod. Pokud invalidní důchod nepřijímá, nejspíše je příjemcem základního příjmu a to i osoba pečující o nemocného. V takovém případě by se jejich příjem zvýšil o součet dvou základních příjmů. Potom by se dalo uvažovat o snížení

příspěvku na péči. Při kalkulaci v kapitole 4.2 bude takový scénář navržen. V roce 2013 bylo vyplaceno 3 856 000 dávek v celkové výši 19,55 mld. Kč (ČSÚ, 2014). To stanovuje průměrnou dávku ve výši 5 068,72 Kč pro 321 333 příjemců měsíčně. Průměrná výše je podobná jako u příjemců invalidního důchodu 1. stupně.

Pohřebné jako další dávka současného modelu představuje výdaj pouhých 14 mil. Kč v roce 2013 (ČSÚ, 2014a). Tato dávka je vyplácena jednorázově ve výši 5 000 Kč za podmínek, kdy zemře nezaopatřené dítě nebo jeho rodič. V těchto několika omezených případech má dávka svoje opodstatnění a její účel je odlišný od ZP. Proto je součástí i nového modelu. Příspěvek pro zdravotně postižené již ze svého názvu napovídá, že jeho zaměření je velmi specifické a účelově odlišné od základního příjmu. Podobně na tom jsou pěstounské dávky. Oba příspěvky mají formu rozšířené sociální pomoci státu osobám postiženým nepřízní osudu či jinými okolnostmi. Společné náklady na obě dávky za rok 2013 představují výdaj státu ve výši 3,96 mld. Kč. Z hlediska financování se nejedná o náklady zatěžující státní rozpočet a jejich redistribuce na financování ZP by neměla příliš velký dopad (ČSÚ, 2014a).

Příspěvek na bydlení, porodné a přídavek na dítě jsou dávky, které by základní příjem substituoval. Všechny mají povahu podmíněnosti na základě výše příjmu, kterou v novém modelu zabezpečuje základní příjem. Zajímavější dávkou pro srovnání je rodičovský příspěvek. Rodič, který celodenně pečuje o dítě, má nárok na čerpání částky 220 000,- než dosáhne dítě věku čtyř let. Maximální výše čerpání měsíčně je 11 500,- Kč po dobu 19 měsíců. Rodič má možnost si dobu čerpání prodlužovat či zkracovat a podle toho se mění měsíční výše příspěvku (MPSV, 2015). V této chvíli je obtížné porovnávat rodičovský příspěvek se základním příjmem, protože není stanovena výše ZP. Pokud by rodičovský příspěvek byl úplně zrušen, rodina by spoléhala na součet tří dávek ZP a to snížený ZP pro dítě a 2x plný ZP pro rodiče. Místo úplného zrušení by se nabízelo příspěvek snížit. Stejně jako u příspěvku na péči, se touto dávkou bude detailněji zabývat kapitola 4.2.

4 Návrh výše základního příjmu a rozpočet nového modelu

V předchozí kapitole v rámci integrace základního příjmu jako nového nástroje sociální politiky bylo stanoveno, pro kolik obyvatel je základní příjem určen a jaký dopad má na současný systém sociálního zabezpečení. V té souvislosti byl navržen nový model, který je jednodušší a spravedlivější. Sociální spravedlnost je o rovném rozdělení příjmů, bohatství a příležitostí. O zásadě každému podle jeho zásluh, potřeby a oprávnění. Sociální spravedlnost ve vyspělých zemích zabezpečuje občanům pevné dno (základní příjem) a ti, kteří vynaloží vlastní síly a zdroje (výdělečná práce) mají možnost zlepšit si svoji sociální situaci (disponibilní příjem). Podrobnější vymezení spravedlnosti lze nalézt v kapitole 1.1 v odstavci popisujícím princip sociální spravedlnosti.

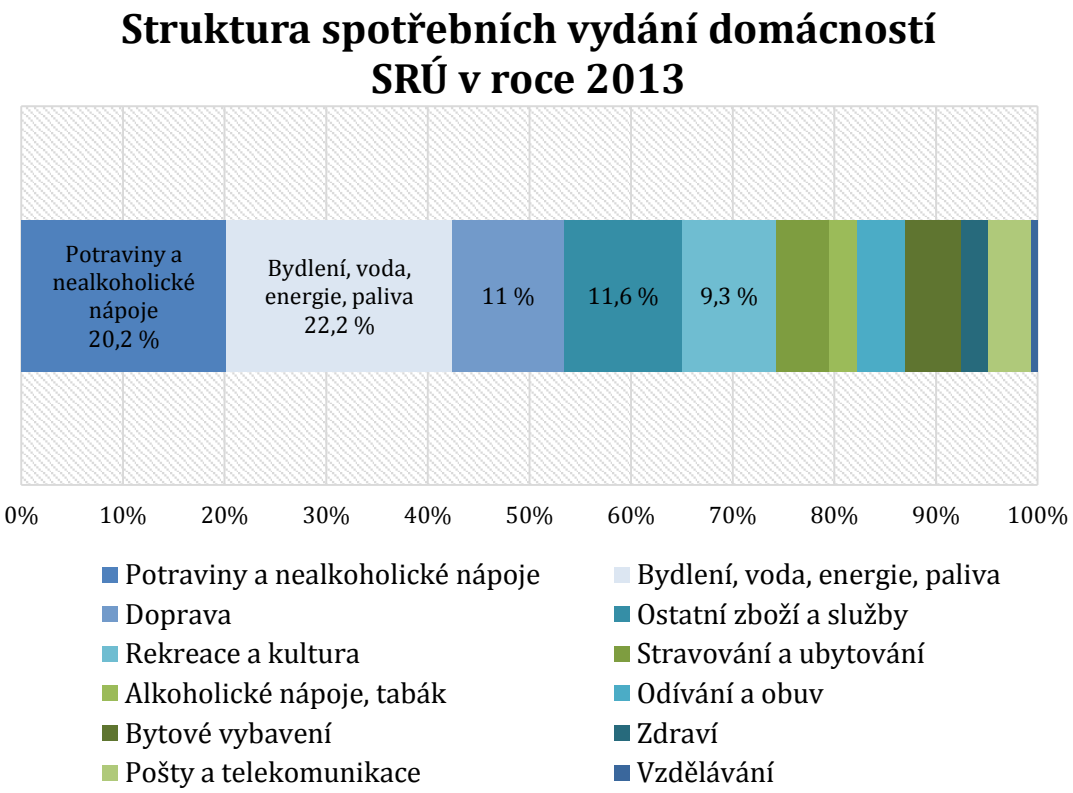
Tato kapitola se zaměřuje na stanovení výše sníženého a plného ZP při respektování principů základního příjmu a při zohlednění ekonomiky ČR. Cílem je pokusit se určit takovou výši ZP, která je realizovatelná, účelná a nesnižuje motivaci k práci. Realizovatelná z hlediska financování a proveditelnosti v politicko-právním prostředí. Účelná z pohledu naplnění pozitivních očekávání, které tato změna sociální politiky má přinést. A nesnižující motivaci k práci z důvodů neustálé potřeby dostatečného počtu pracovníků pro udržitelný hospodářský růst. Takový přístup dementuje označování základního příjmu utopií. Tou je myšlenka ZP v případě, že nebere ohled na současný stav společnosti a prezentuje se jako revoluční idea, která lidem umožní nepracovat a pouze pobírat dividendu z výnosu kapitálu, ale už neuvažuje, jak to celé provést. Proto je raději volen přístup konzervativní, který klade důraz na dlouhodobou udržitelnost a chápe současný stav jako počáteční fázi, jejíž cílem je postupně připravit společnost na výzvy, které nám budoucí vývoj bezpochyby přinese.

4.1 Výše základního příjmu

Z předchozího šetření je zřejmé, že ZP bude poskytován ve dvou formách – snížený a plný. Jeho příjemci budou děti a dospělí, ekonomicky aktivní i neaktivní. Základní příjem má posloužit na pokrytí nákladů na bydlení a na jídlo. Případně na další výdaje, které lze označit v určitých případech za základní. Tyto náklady nese hospodařící domácnost, která se může skládat z jednotlivce, nebo z více osob. Jedním

krokem bude zjistit složení domácností a jejich strukturu spotřebních vydání. Následujícím krokem bude porovnat zjištěné hodnoty s úrovní životního minima a ověřit jejich relevantnost pro odvození výše základního příjmu.

Obrázek 5 – Struktura výdajů domácností v roce 2013

Zdroj: (ČSÚ, 2014a), vlastní úprava

Ke zjištění výdajů domácností byly použity data ČSÚ, konkrétně statistika rodinných účtů (dále jen SRÚ). Ta sleduje hospodaření domácností na základě analýzy u souboru 3 000 domácností. Ty jsou určené kvótním výběrem a tato data mohou zkreslovat zobecnění údajů pro celé obyvatelstvo ČR. Tyto data *slouží především jako podklad pro kvalifikované rozhodování při realizaci sociální politiky státu, pro sociální a ekonomický výzkum, … a také pro mezinárodní srovnání* (ČSÚ, nedatováno). Kromě údajů vydání a spotřeby SRÚ, shromažďuje ČSÚ data o celkovém počtu domácností. Vybrané údaje pro obě skupiny jsou zobrazené v tabulce 6.

Tabulka 6 – Vybraná data domácností za rok 2013

	Hospodařící domácnosti	Domácnosti SRÚ
počet domácností	4 282 499	2 840
průměrný počet členů	2,41	2,26
průměrný hrubý příjem za rok*	172 802	169 276
průměrný čistý příjem za rok*	149 737	150 488

Zdroj: (ČSÚ, 2014a), vlastní úprava

*Poznámka: * průměrný příjem na osobu*

Z tabulky 6 je patrné, že údaje ze souboru vybraných domácností se výrazně neliší oproti datům pro všechny domácnosti. U těch ale chybí právě podrobné výdaje o spotřebě, proto jsou použity data SRÚ z obrázku 5. Jednotlivé údaje jsou podílem v % z celkových výdajů 120 827 Kč na osobu neboli jednoho člena domácnosti za rok (ČSÚ, 2014a). Na obrázku 5 je vidět, že výdaje na základní potřeby jako potraviny a bydlení tvoří 42,4 % celkových nákladů. Dalších 31,9 % představují tři hlavní složky jako doprava, rekreace a kultura a ostatní zboží a služby. Zbytek výdajů je rozdělen mezi další nákladové položky. Hlavní dva zkoumané výdaje po převedení procent na koruny a přepočítání na měsíce vycházejí 2 034 Kč pro potraviny a nealkoholické nápoje a 2 235 Kč za bydlení. Celkem 4 269 Kč na osobu.

Taková částka je velmi orientační, průměrná. Vychází z předpokladu, že domácnost má v průměru 2,26 členů a jejich náklady na bydlení se sdílí. Pokud domácnost bude mít méně než 2,26 členů, náklady na osobu budou vyšší u položky bydlení. Souhrnné údaje pro hospodařící domácnosti neobsahují výdaje na osobu ani na jednotlivé položky, ale pouze výdaje na bydlení. Ty představují 5 596 Kč za domácnost (ČSÚ, 2014a). To při průměrném počtu členů domácnosti 2,41 představuje 2 322 Kč na osobu za bydlení. Rozdíl oproti datům ze vzorku SRÚ je 87 Kč (2 322 minus 2 235). Na základě těchto údajů lze považovat částku 4 269 Kč jako dobrou výchozy hodnotu pro stanovení základního příjmu.

Dalšími srovnávacími ukazateli mohou být existenční a životní minimum. Podle nich stát provádí příjmový a majetkový test. Pokud jsou příjmy jednotlivce nižší, má nárok například na dávky v hmotné nouzi. Životní minimum se posuzuje podle složení domácnosti, pro 1 osobu je to 3 410 Kč, pro 2 osoby 5 970 Kč, pro dospělého a dítě 4 880 Kč atd. Tento systém odpovídá návrhu Van Parijse, který byl zmíněn v kapitole 232.3.1 a to odvození výše základního příjmu podle složení a nákladů domácnosti. Existenční minimum je stanovené na hranici 2 200 Kč. Pokud by se určení základního příjmu odvozovalo od částky životního minima, jeho výše by byla nižší než při posuzování podle nákladů na bydlení a potraviny. Například životní minimum pro 2 dospělé a 1 dítě ve věku 8 let činí 8 110 Kč. To odpovídá plnému ZP

ve výši cca 3 250 Kč a sníženému ZP na úrovni 50 % plného ZP. Cenové rozpětí 3 000 až 4 000 Kč lze považovat za potenciální výši plného ZP (MPSV, 2015).

Přesná metoda stanovení výše základního příjmu nebyla po rešerši literatury zjištěna. Autoři předkládají návrhy základního příjmu pro různé státy, jejichž původ není vysvětlen. Pravděpodobně vychází z podobného šetření, které bylo nyní provedeno na základě skutečných výdajů domácností a na základě zákonem stanovených minimálních peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních potřeb umožňujících přežití. Proto byl zvolen výše použitý postup, který se může i přes řadu námitek opřít o komparativní základ.

Stanovení výše ZP vychází z předpokladu hospodařící domácnosti o více členech. Taková domácnost má výhodu, protože se její náklady rozprostírají mezi počet členů. V roce 2011 při sčítání lidu, domů a bytů byly zjištěny podrobnosti o složení domácností. Domácnost jednotlivců tvořila 32,5 % na celkovém počtu všech hospodařících domácností. Toto číslo kontinuálně roste o jednotky procentních bodů za poslední desetiletí. Například v roce 1970 takových domácností bylo pouze 19,9 %, v 1991 potom 26,3 % (ČSÚ, 2014b). Jedním pozitivem základního příjmu má být pospolitost rodin, která se údajně vytrácí. A to může být tento případ. Při zavedení ZP by se 32,5 % domácností o jednom členu daleko obtížněji hospodařilo pouze se základním příjmem a pravděpodobně by to vedlo ke sdružování lidí. A to minimálně u cca 45 % takových domácností, protože zbylých 55 % bydlí v domě nebo bytě v osobním vlastnictví (Sčítání lidu, domů a bytů, nedatováno). Další přínosy ZP se totiž týkají etických hodnot jako soudržnost rodin, zvýšené péče o druhé, sociální začleněnost atd. Důležitým zjištěním je, že 2/3 domácností se skládá z několika členů a výše základního příjmu by se tedy měla odvíjet od této skutečnosti.

4.2 Rozpočet nového modelu

Pomocí předchozích podrobných analýz bylo zjištěno, pro kolik lidí by základní příjem měl být poskytován a v jakém cenovém rozpětí by měla být stanovena jeho výše. Cílem této kapitoly je vyčíslit výdaje státního rozpočtu na dávky základního příjmu a představit jeden způsob, kterým by tento nástroj mohl být financován. Za prvé budou zjištěny roční náklady na financování základního příjmu v různých variantách. Za druhé budou vypočítané skutečné náklady po zjištění úspor z přechodu na nový model sociálního zabezpečení. Za třetí bude ZP porovnán se systémem daňových úlev, jehož nahrazení základním příjmem by zároveň mohlo být zdrojem financování. V závěru kapitoly je stručná rekapitulace několika změn, které mohou přinést potřebné finance.

V kapitole 3.2 je na obrázku 2 graficky znázorněno rozdělení obyvatelstva podle příjemců dávek ZP. Celkem 7 783 730 obyvatelům rozděleným na dvě skupiny by stát poskytoval transferové platby. Výdaje na tyto transfery ukazuje tabulka 7 a to v několika variantách podle výše ZP.

Tabulka 7 – Výdajový rozpočet pro různě vysoké dávky ZP (v korunách)

Snížený ZP	Plný ZP	Roční náklady v mil.
1 500	3 000	251 230,10
1 750	3 500	293 101,79
2 000	**4 000**	**334 973,47**
2 250	4 500	376 845,16
2 500	5 000	418 716,84

Zdroj: vlastní tvorba

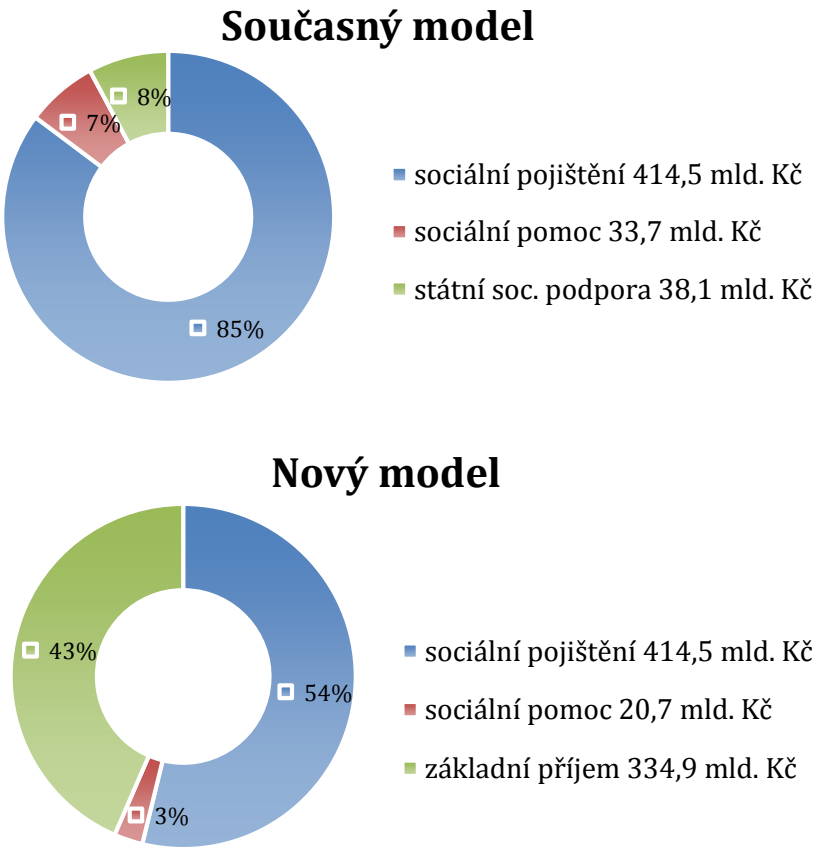
Pro lepší představu o nákladovosti základního příjmu bylo v tabulce 7 zvoleno pět možných velikostí ZP. Od dolní hranice 3 000 až po horních 5 000 Kč. Přičemž střední hodnota 2 000/4 000 Kč je tučně zvýrazněna jako optimální hodnota na základě komparace s výdaji domácností a státem určeným životním minimem. Roční náklady přibližně 335 mld. Kč lze přirovnat například k současným výdajům na dávky důchodového pojištění. Ty v roce 2014 byly 376,7 mld. Kč. Z pohledu státního rozpočtu se jedná přibližně o čtvrtinu celkových výdajů, které činily 1 211,6 mld. Kč v roce 2014. Jakou část z potřebných 335 mld. Kč lze pokrýt prostředky uvolněnými důsledkem přechodu na nový model sociálního zabezpečení?

Následující data pochází z aplikace Monitor – informační portál Ministerstva financí ČR (MFČR, nedatováno). Tento rozklikávací rozpočet nabízí odvětvové i druhové řazení a rozpočet plánovaný včetně změn a skutečností. Následující kalkulace používají skutečné položky pro příjmy i výdaje. Na základě kapitoly 3.3 je možné vyčíslit, kolik prostředků se uvolní pro financování základního příjmu. Za dávky v hmotné nouzi to je 11,352 mld. Kč. Za dávky státní sociální podpory vyjma rodičovského příspěvku, pěstounských dávek a pohřebného to je 12,295 mld. Kč. To jsou položky, které by byly zavedením základního příjmu zrušené. Celkem činí 23,647 mld. Kč. Položky s plánovanými změnami byly především rodičovský příspěvek a příspěvek na péči. Cílem je navrhnout takové změny, aby dané skupiny příjemců nepobíraly několik vysokých dávek najednou. A aby nebyly znevýhodněny v případě zrušení dávek a dostávání pouze ZP. V případě rodičovského příspěvku je situace velmi komplikovaná. Rodině se početím dítěte zvýší náklady, ale zároveň má k dispozici jistý příjem ve formě sníženého ZP. Již stanovený ZP představuje roční příjem pro 2 dospělé a 1 dítě 120 000 Kč ((4000+4000+2000)*12). Za dva roky tak obdrží

240 000 Kč, přičemž současný systém umožňuje čerpat dávku ve výši 200 000 Kč. Otázka je, jestli rodičovský příspěvek zrušit, ponechat či upravit jeho výši.

Podobný problém je u příspěvku na péči, který přibližně dostává 320 tis. osob, které současné mohou a nemusí pobírat dávky důchodového pojištění. Tyto osoby se ztíženou situací nebyly vyčleněny z řad příjemců ZP. Řešení této problematiky by mohlo být předmětem podrobnější analýzy. Pro účely této práce bude zvolena paušální výše, o kterou se dané příspěvky sníží. Kvůli riziku možného snížení počtu narozených dětí jako nežádoucího stavu v případě snížené státní podpory, uvažujme ponechání rodičovského příspěvku na úrovni 25 % současné výše dávky. S přihlédnutím na okolnosti spojené s příspěvkem na péči, uvažujme ponechání dávky na úrovni 50 % současné výše. Tak by bylo možné získat další volné prostředky ve výši 17,219 mld. Kč z rodičovského příspěvku a 10,221 mld. Kč z příspěvku na péči. Celkem po součtu všech položek by došlo k uvolnění 51,087 mld. Kč. Mimo jiné tato analýza poskytuje informace potřebné k sestavení rozpočtu výdajů nového modelu. Obrázek 6 ukazuje strukturu výdajů současného i nového modelu.

Obrázek 6 – Struktura veřejného rozpočtu systémů sociálního zabezpečení

Zdroj: (MFČR, nedatováno), vlastní tvorba a úprava

Skutečné výdaje na dávky sociální pomoci a státní sociální podpory byly v roce 2014 celkem 71,8 mld. Kč. Zrušením či zredukováním některých dávek by tyto výdaje u nového modelu mohly klesnout na 20,7 mld. Kč. To odpovídá již zmíněné úspoře 51,1 mld. Kč. Základní příjem ale v novém modelu představuje plánovaný výdaj 334,9 mld. Kč. Tzn., že na financování nového modelu stále chybí 283,8 mld. Kč. Tato částka jde nad rámec současných výdajů a zvyšovala by tak schodek státního rozpočtu. Najít potřebné zdroje lze pomocí rozpočtové politiky a to na straně příjmové i výdajové. Tzn., najít způsoby, jak zvýšit celkové příjmy. A zároveň najít další oblasti, ve kterých by se daly současné výdaje omezit na úkor financování základního příjmu.

Podle Dolana z kapitoly 2.4.1 není možná existence základního příjmu a daňových úlev souběžně. Princip obou nástrojů je velmi podobný. Zatímco základní příjem je přímým nástrojem výdajové strany státního rozpočtu, daňová úleva poskytuje poplatníkovi dávku ve formě snížené daně nebo snížení předmětu pro výpočet daně. Obrazně jsou daňové úlevy sociálním transferem, který oproti ZP je komplikovaný (v ČR 210 daňových úlev – stav v roce 2010), zvýhodňuje jen určité subjekty a slouží jako transfer jen za určitých podmínek (Jareš, 2010). Ministerstvo financí na svých webových stránkách zveřejnilo k 28. 2. 2014 Zprávu o dopadu daňových úlev na příjmy sektoru vládních institucí. Kvantifikace proběhla podle metody ušlých příjmů[8]. Klíčová data z této zprávy ukazuje tabulka 8.

Tabulka 8 – Odhad daňových úlev pro 3 vybrané daně za rok 2012 (v mld. Kč)

Účel	DPH	DPFO	DPPO
Podpora jiných veřejných politiky	77,258	15,908	9,657
Vyšší efektivita daňového systému	-	107,935	3,280
Kombinace předchozího	28,365	189,511	1,494
celkem	**105,623**	**313,354**	**14,431**

Zdroj: (MFČR, 2014), vlastní úprava

Prostý součet daňových úlev z tabulky 8 se rovná 433,408 mld. Kč za rok 2012. Součástí tohoto vyčíslení není několik daňových úlev z důvodů nedostupnosti dat či nemožnosti provést výpočty. Nejvýznamnější z těchto položek podle MF je osvobození příjmů z podílu na zisku mezi dceřinou a mateřskou společností. Jeho výši

[8] Princip této metody spočívá ve vyčíslení ušlých příjmů způsobených využitím daňové úlevy poplatníkem. Jedná se o statický výpočet bez ohledu na možnou změnu chování daňových subjektů. Ušlé příjmy neznamenají, že by se o stejnou částku zvedly příjmy veřejného rozpočtu (MFČR, 2014).

odhaduje na desítky miliard korun, konkrétní částka nebyla kvantifikována kvůli nedostatku věrohodných dat. Ministerstvo financí upozorňuje, že není metodicky správné provést prostý součet všech úlev. Přesto toto číslo může posloužit pro získání představy o distorzi způsobenou daňovým systémem. Přestože součet daňových úlev nemůže být synonymem pro potenciální příjmy veřejného rozpočtu, poskytuje alespoň hrubý přehled o výši distorze, kterou takovýto systém může způsobovat. V případě snahy zavést základní příjem na úkor daňových úlev, je možné očekávat, že by dodatečné daňové příjmy mohly pokrýt náklady na realizaci politiky základního příjmu (MFČR, 2015).

Další možnosti financování základního příjmu jsou velmi rozmanité a řada z nich byla zmíněna v kapitole 2.4.1. Většina takových návrhů se týká daňové politiky. Buď se jedná o zvyšování daní (zejména sazby DPH) nebo uvalení daně na zboží a služby, které zatím nepodléhají zdanění. Někteří také volají po zvýšení spotřební daně, zdanění finančních transakcí atd. Snížení administrativních nákladů díky zjednodušení systému je dalším možným zdrojem financování. Dalším prostorem, ve kterém by patřičná opatření pomohla navýšit příjmy státního rozpočtu, je šedá ekonomika. Její podíl na HDP se odhaduje až na 15,5 % v roce 2013 (Schneider, 2013). Jak prohlásil Standing (2011), problém nevidí v možnostech financování, ale v realizaci všech opatření a změn na politické úrovni.

Závěr

Hlavním cílem práce bylo pokusit se zhodnotit a analyzovat, jestli je tato myšlenka v praxi aplikovatelná, zejména pro ČR. Nejprve byla prozkoumána teoretická základna sociální politiky. Záměrem této kapitoly bylo poskytnout informace potřebné pro pochopení účelu této politiky. Podrobněji byly popsány principy, nástroje, funkce, cíle a role státu v sociální politice. Přestože myšlenka základního příjmu je v souladu s atributy sociální politiky, základní literatura se o ní téměř nezmiňuje. Výjimku tvoří pojednání o roli státu a tzv. *welfare state.* Tento typ sociální státu je svou charakteristikou nejbližší principům základního příjmu.

Druhá část teoretické části přesně definuje základní příjem, nabízí odpověď na tři klíčové otázky a popisuje aktuální situaci ve vybraných evropských zemích. Historická vsuvka dokazuje, že základní příjem je myšlenka, která se vyvíjí v čase napříč několika stoletími. Největší krok udělala ve 20. století a potom zejména v několika posledních letech, kdy se znovu stala součástí zájmu občanských iniciativ a politických stran. V některých zemích probíhá horlivá polemika mezi odpůrci a zastánci této ideji. V České republice se o tématu hovoří velmi okrajově, na politické úrovni téměř není vidět. Výhledově předpokládám, že ČR nebude zemí, která by iniciovala prosazení základního příjmu a byla tak mezi prvními v Evropě, kteří tuto politiku aplikují.

V praktické části na základě poznatků nabytých z teorie a získaných dat z roku 2013 a 2014 byl stanoven počet příjemců základního příjmu v ČR na 7 783 730 lidí. Z toho 1 610 232 příjemců sníženého ZP a 6 173 498 příjemců plného ZP. Tyto závěry byly zjištěny na základě rozdělení obyvatelstva dle věkových kategorií a dle dávek důchodového pojištění. Došlo ke komparaci sociálních dávek se základním příjmem a k následnému vytvoření nového modelu sociálního zabezpečení. Základní příjem v novém modelu nahradil několik dávek současného systému, některé dávky zůstaly, dvě byly modifikovány. Při vyčíslení počtu příjemců i sestavení nového modelu sociálního zabezpečení jsem vycházel pouze z obecných návodů a doporučení některých autorů uvedených v teoretické části. Konkrétní postupy jsou ale výsledkem mého osobního přesvědčení, jak danou problematiku řešit.

V poslední kapitole byla provedena analýza spotřebních vydání domácností. Cílem bylo zjistit průměrné výdaje na základní potřeby jako bydlení a potraviny. Byly porovnány náklady na bydlení všech domácností a konkrétní údaje získané ze statistiky rodinných účtů. Vyčíslení nákladů na potraviny a bydlení vyšlo na 4 269 Kč na osobu měsíčně. Částka byla porovnána s životním minimem pro domácnost a byla zjištěna podobnost statistických dat a částky stanovené legislativou. V případě dávek základního příjmu mají domácnosti výhodu před jednotlivci z důvodů rozložení nákladů

na bydlení mezi počet členů. Znevýhodněné jsou domácnosti jednotlivců, jejichž podíl na všech hospodařících domácnostech je 32,5 %. Polovina těchto domácnosti užívá bydlení v soukromém vlastnictví. Skutečně znevýhodněných je tedy ještě o polovinu méně a stanovení výše ZP na základě nákladů domácností o více členech je opodstatněné.

V poslední části byl s ohledem na výdaje domácností a substituci ostatních dávek určen snížený ZP 2 000 Kč a plný ZP 4 000 Kč. Dalším krokem bylo sestavení výdajového rozpočtu pro nový model v komparaci s modelem současným. Náklady na financování ZP byly určeny na 334,9 mld. Kč, přičemž úpravou současného systému sociálního zabezpečení lze uspořit 51,1 mld. Kč. Skutečně náklady byly odhadnuty na 283,8 mld. Kč. Jako možný zdroj financování by mohlo být zrušení daňových úlev. Z teoretické části vyplývá, že by ZP neměl s úlevami fungovat souběžně. Kvantifikace těchto úlev proběhla podle metody ušlých příjmů. Prostý součet vyčíslitelných položek je 433,4 mld. Kč. Metodicky je nesprávné tuto částku považovat za ekvivalent příjmů veřejného rozpočtu. Poskytuje alespoň představu o distorzi způsobenou tímto systémem.

Hlavním přínosem této práce je vytvoření nového modelu sociálního zabezpečení, jehož součástí je základní příjem ve dvou podobách. Je definováno, pro koho je určen, v jaké výši, za jakým účelem, které dávky nahrazuje a které zůstávají. Nabízí zjednodušený systém, který je spravedlivější a zlepšuje situaci většiny obyvatel. To vše s ohledem na sociální cíle a principy. Hlavní cíl práce byl naplněn, protože byl představený praktický návrh, jak základní příjem začlenit do systému a zachovat jeho integritu. Hypotéza byla částečně vyvrácena. Jedinou překážkou mimo názorového pohledu je otázka financování, jejíž řešení bylo také navrženo, ale vyžaduje hlubší zkoumání.

Do budoucna by bylo vhodné porovnat systém daňových úlev se základním příjmem. Zjistit v čem si jsou podobné a v čem se liší, jestli by se mohly doplňovat, nebo se jejich společná existence vylučuje. Dalším doporučením je provádět pilotní studie, tedy na malém vzorku obyvatel sledovat behaviorální, sociální, ekonomické a jiné efekty základního příjmu.

V samotné práci se příliš nevyskytovaly úvahy o účinnosti a dopadech základního příjmu. Většina výhod nebo nedostatků plyne pouze z domněnek a spekulací. Jejich pravdivost je obtížně exaktně ověřit bez reálných poznatků z praxe. Práce se záměrně vyhýbá spekulacím, zdali se jedná o nástroj správný a vhodný, nebo nikoliv.

Seznam literatury

AARGAUER ZEITUNG, 2014. Bundesrat lehnt Initiative für bedingungsloses Grundeinkommen ab. In: *Aargauer Zeitung* [online]. 27. 8. 2014 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: http://www.aargauerzeitung.ch/schweiz/bundesrat-lehnt-initiative-fuer-bedingungsloses-grundeinkommen-ab-128288513

ABZ. *SCS.ABZ.CZ: Slovník cizích slov* [online]. Nedatováno [cit. 2015-04-25]. Dostupné z: http://slovnik-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/prekariat

APFC. Historical Highlights of the Fund and Alaska. *APFC: Alaska Permanent Fund Corporation* [online]. Nedatováno [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: http://www.apfc.org/home/Content/aboutFund/fundHistory.cfm

ARCARONS, Jordi, Antoni DOMÈNECH, Daniel RAVENTÓS a Lluís TORRENS, 2014. Un modelo de financiación de la Renta Básica para el conjunto del Reino de España: sí, se puede y es racional. In: *RED RENTA BASICA* [online]. 7. 12. 2014 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: http://www.sinpermiso.info/articulos/ficheros/rbuesp.pdf

Basic Income Europe. In: *Facebook* [online]. 8. a 16. březen 2015 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: https://www.facebook.com/ECI.BasicIncome?fref=ts

BIEN. History of basic income. *BIEN: Basic Income Earth Network* [online]. Nedatováno [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: http://www.basicincome.org/basic-income/history/

BREGMAN, Rutger, 2014. Why we should give everyone a basic income | Rutger Bregman | TEDxMaastricht. In: *Youtube* [online]. 21. 10. 2014 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=aIL_Y9g7Tg0&hd=1. Kanál uživatele TEDx Talks.

COELHO, Andre, 2015a. PORTUGAL: Basic Income public discussions on the rise in Portugal. In: *BIEN: Basic Income Earth Network* [online]. 7. 3. 2015 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: http://www.basicincome.org/news/2015/03/portugal-basic-income-public-discussions-rise-portugal/

COELHO, Andre, 2015b. SPAIN: "Hot" discussions around Basic Income at the moment in Spain. In: *BIEN: Basic Income Earth Network* [online]. 1. 3. 2015 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: http://www.basicincome.org/news/2015/03/spain-hot-discussions-around-basic-income-moment-spain/

ČESKO. Zákon č. 155 ze dne 30. června 1955 o důchodovém pojištění. In: Sbírka zákonů České republiky. 1995, částka 41, s. 2000. Dostupný také z: http://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/archiv/sb41-95.pdf

ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: Sbírka zákonů České republiky. 2012, částka 33, s. 1029. Dostupný také z: http://www.epravo.cz/_dataPublic/sbirky/2012/sb0033-2012.pdf

ČSSZ, 2014. V prvním pololetí 2014 dosáhla průměrná výše starobního důchodu 11 050 Kč. Muži pobírali v průměru o 2 200 Kč vyšší důchod než ženy. In: *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 17. 9. 2014 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/19077/TZ_170914a.pdf

ČSSZ, 2015. Vybrané statistické ukazatele ČSSZ za rok 2014. In: *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 20. 2. 2015 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/5B05D621-7022-460D-B140-5E077767E542/6398/vybrane_ukazatele_CSSZ_za_rok2014_20022015.pdf

ČSÚ, 2014a. *Statistická ročenka České republiky 2014* [online]. 26. 11. 2014 [cit. 2015-04-05]. ISBN 978-80-250-2580-2. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20557527/32019814.pdf/a5280e4a-075e-4178-a233-451317ad54f4?version=1.0

ČSÚ, 2014b. Domácnosti jednotlivců. In: *Český statistický úřad* [online]. 31. 3. 2014 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20551799/170226-14.pdf/6232226f-f1c1-4d55-9101-26e04a3ab5fd?version=1.0

ČSÚ, 2015. Stav obyvatel ve vybraném území časová řada. In: *Veřejná databáze – Český statistický úřad.* [online]. [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=DEM1030CU&vo=tabulka&kapitola_id=370

ČSÚ. Statistika rodinných účtů (SRÚ). *Český statistický úřad* [online]. Nedatováno [cit. 2015-04-6]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/vykazy/rodinne_ucty

SČÍTÁNÍ LIDU, DOMŮ A BYTŮ. Struktura bytových domácností podle právního důvodu užívání bytu. In: *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. Nedatováno [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/20536294/17023114a04.pdf/fb58ee41-670c-4a01-b9c3-d233f07a5e73?version=1.0

DOLAN, Edwin, 2014a. Could We Afford a Universal Basic Income?: (Part 2 of a Series). In: *EconoMonitor: Ed Dolan's Econ Blog* [online]. 13. 1. 2014 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: http://www.economonitor.com/dolanecon/2014/01/13/could-we-afford-a-universal-basic-income/

DOLAN, Edwin, 2014b. A Universal Basic Income and Work Incentives.: (Part 1: Theory). In: *EconoMonitor: Ed Dolan's Econ Blog* [online]. 18. 8. 2014 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: http://www.economonitor.com/dolanecon/2014/08/18/a-universal-basic-income-and-work-incentives-part-1-theory/

DUKOVÁ, Ivana, Martin DUKA a Ivanka KOHOUTOVÁ, 2013. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost.* 1. vyd. Praha: Grada, 200 s. ISBN 978-802-4738-802.

E2, 2015. Myös hyvätuloiset suomalaiset kannattavat perustuloa. In: *E2* [online]. 20. 1. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: http://e2.fi/blog/myos-hyvatuloiset-suomalaiset-kannattavat-perustuloa-2/

Grundeinkommen [film], 2008. Directed by Enno Schmidt and Daniel Häni. In: *Dotsub* [online]. 29. 12. 2008 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: https://dotsub.com/view/26520150-1acc-4fd0-9acd-169d95c9abe1. Kanál uživatele rzelnik.

HARDOON, Deborah, 2015. Wealth: Having It All and Wanting More. In: *OXFAM* [online]. 19. 1. 2015 [cit. 2015-04-15]. ISBN 978-1-78077-795-5. Dostupné z: https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/ib-wealth-having-all-wanting-more-190115-en.pdf

HIRSCH, Donald, 2015. COULD A 'CITIZEN'S INCOME' WORK?. In: *JRF programme on the Minimum Income Standard* [online]. 2. 3. 2015 [cit. 2015-03-06]. ISBN 978 1 90958 683 3. Dostupné z: http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/citizens-income-full.pdf

HRUBEC, Marek, et al., 2013. *Nepodmíněný základní příjem* [online]. Praha: Ekumenická akademie, 31 s. [cit. 2015-03-05]. ISBN 978-80-87661-06-2. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/bec9f888010e9f21bb1cdb470322b7c6/0069_ea_psa_nzp_a5.pdf

JAREŠ, Martin, 2010. *Daňové úlevy v České republice* [online]. Praha, 2010 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: https://www.vse.cz/vskp/eid/28004. Disertační práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.

JOURDAN, Stanislas, 2015a. Finnish Green Party updates its basic income policy. In: *BIEN: Basic Income Earth Network* [online]. 17. 2. 2015 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: http://www.basicincome.org/news/2015/02/finnish-green-party-updates-its-basic-income-policy-ahead-of-parliamentary-elections/

JOURDAN, Stanislas, 2015b. HUNGARY: Green-Left Party declares its support for basic income. In: *BIEN: Basic Income Earth Network* [online]. 21. 2. 2015 [cit. 2015-

03-08]. Dostupné z: http://www.basicincome.org/news/2015/02/hungarian-green-party-support-basic-income/

KREBS, Vojtěch, et al., 2010. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 544 s. ISBN 9788073575854.

LOUÇÃ, Francisco, 2015. "Rendimento básico incondicional": como, quanto e para quem?. In: *Tudo Menos Economia* [online]. 2. 3. 2015 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: http://blogues.publico.pt/tudomenoseconomia/2015/03/02/rendimento-basico-incondicional-como-quanto-e-para-quem/

MFČR. *Monitor - informační portál Ministerstva financí* [online]. Nedatováno [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://monitor.statnipokladna.cz/2014/

MFČR, 2014. Zpráva o daňových úlevách v České republice za roky 2011-2015. In: *Ministerstvo financí České republiky* [online]. 28. 2. 2014 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/hospodareni/rozpoctove-ramce-statisticke-informace/danove-ulevy

MOHAMMED, Amina, 2014. Deepening income inequality. In: *Outlook on the Global Agenda 2015* [online]. 7. 11. 2014 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/GAC14/WEF_GAC14_OutlookGlobalAgenda_Report.pdf

MPSV, 2015. Informace pro občany. *Integrovaný portál MPSV* [online]. 6. 1. 2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane

PAVEL, Jan, 2003. Měření flexibility trhu práce v ČR pomocí strukturálních indikátorů. In: *MF, oddělení koordinace hospodářských politik* [online]. [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KWLjuoJ-gWt8J:www.mfcr.cz/assets/cs/media/2003-06-04_Flexibilita-na-trhu-prace.pdf+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

RAVENTÓS, Daniel, 2007. *Basic income: the material conditions of freedom* [online]. Ann Arbor, MI: Pluto Press, ProQuest ebrary, 230 s. [cit. 2015-03-02]. ISBN 07-453-2630-7. Dostupné z: http://site.ebrary.com.zdroje.vse.cz/lib/vsep/detail.action?docID=10479623

RAVENTÓS, Daniel a Julie WARK, 2015. Free Money for Everyone! What's the World Coming To?. *CounterPunch* [online]. 20. 3. 2015 [cit. 2015-03-23]. Dostupné z: http://www.counterpunch.org/2015/03/20/free-money-for-everyone-whats-the-world-coming-to/

SANTENS, Scott, 2015. "If we no longer force people to work to meet their basic needs, won't they stop working?": Acknowledging our one option society. In: *Medium*

[online]. 19. 2. 2015 [cit. 2015-03-25]. Dostupné z: https://medium.com/basic-income/if-we-no-longer-force-people-to-work-to-meet-their-basic-needs-won-t-they-stop-working-3996442b7585

SCHNEIDER, Friedrich, 2013. The Shadow Economy in Europe, 2013. VISA EUROPE. *ATKearney* [online]. July 2013 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: http://www.atkearney.de/detail1/-/asset_publisher/qUm6VDD3FQub/content/the-shadow-economy-in-europe-2013/10192

SHEAHEN, Allan, 2012. *Basic income guarantee your right to economic security* [online]. 1st ed. New York: Palgrave Macmillan, 220 s. [cit. 2015-03-25]. ISBN 978-113-7031-594. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=mXJdAQAAQBAJ&lpg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false

STANDING, Guy, 2011. *The precariat: the new dangerous class* [online]. London: Bloomsbury Academic, ProQuest ebrary , 198 s. [cit. 2015-03-08]. ISBN 9781849664547. Dostupné z: http://site.ebrary.com.zdroje.vse.cz/lib/vsep/detail.action?docID=10486726

SVOBODNÍ. Politický program. *Strana svobodných občanů* [online]. Nedatováno [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: https://www.svobodni.cz/9-program/64-politicky-program-pro-parlamentni-volby/#VI_3

SYNEK, Miloslav, Helena SEDLÁČKOVÁ a Hana VÁVROVÁ, 2002. *Jak psát diplomové a jiné písemné práce*[online]. Fakulta podnikohospodářská VŠE v Praze, 2002 [cit. 2015-04-16]. Dostupné z: http://fph.vse.cz/att/dp.pdf

UBIE. What is Unconditional Basic Income? *UBIE: Unconditional Basic Income Europe* [online]. Nedatováno [cit. 2015-03-26]. Dostupné z: http://basicincome-europe.org/unconditional-basic-income/

ULRICH, Peter a Ulrich STEINVORTH, 2014. *Homo oeconomicus: Basic Income for All: Unaffordable Dream or Real Option for a Civil Society?* [online]. 2014[cit. 2015-03-16]. Homo Oeconomicus: Volume 31, 1-2. ISBN 0943-0180. Dostupné z: http://www.homooeconomicus.org/lib/getfile.php?articleID=328

VAN PARIJS, Philippe, 2004. *Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-First Century.* Politics & Society [online]. 2004, vol. 32, issue 1, s. 7-39 [cit. 2015-02-23]. DOI: 10.1177/0032329203261095. Dostupné z: https://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/etes/documents/Chap1.Simple_and_Powerful.pdf

VAN PARIJS, Philippe, 2007. *Všeobecný základní příjem: právo na lenost nebo na přežití?*. Vyd. 1. Překlad Martin Brabec. Praha: Filosofia, 199 s. Filosofie a sociální vědy, 26 sv. ISBN 978-807-0072-592.

WIDERQUIST, Karl, 2014. SWITZERLAND: Government reacts negatively to UBI proposal. In: *BIEN: Basic Income Earth Network* [online]. 29. 8. 2014 [cit. 2015-03-07]. Dostupné z: http://www.basicincome.org/news/2014/08/switerland-government-reacts-negatively-to-ubi-proposal/

ZMĚNA. Volební program 77 změn. Změna politické hnutí [online]. Nedatováno [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: http://www.zmena.cz/volebni-program-77-zmen/

ZVÁRA, Karel, 2013. Strana svobodných občanů. *Parlamentní listy* [online]. 2. 10. 2013 [cit. 2015-03-22]. Dostupné z: http://www.parlamentnilisty.cz/profily/Strana-svobodnych-obcanu-361/otazka/zakladni-prijem-24574